

HUMAK[®]

Kulttuurityön tekijät

**Kirjoitelmia
kulttuurituotannosta**

Pekka Vartiainen (toim.)

Kulttuurityön tekijät

Kirjoitelmia kulttuurituotannosta

Pekka Vartiainen (toim.)

Kulttuurityön tekijät
Kirjoitelmia kulttuurituotannosta
Pekka Vartiainen (toim.)

ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-456-400-7

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 124.

© Humanistinen ammattikorkeakoulu, 2021, Helsinki

Taitto: Emilia Reponen

Sisällys

Esipuhe	5
Isabella Rossi Hyötyä, huvia vai molempia? Tapatumien merkityksestä kaupungeille ja kunnille	6
Marjo-Sisko Lindstedt Kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus näkyväksi esittävän taiteen kentällä Suomessa	15
Anni Hujala Lasten ääni kuuluviin!	23
Katriina Lappalainen Mikroaggressiot ja muut loukkaavat eleet	28
Antti Sarpo Osallistavaa kulttuuripolitiikkaa Helsingissä	33
Petra Lujala Pomo, kannustaja, sovittelija vai muusikko muiden mukana? Hyvää äänenjohtajaa etsimässä	39
Mervi Autio Kulttuurinen nuorisotyö uuden äärellä	44
Anna Puhakka “Kuraattori voi olla kättilö, muusa tai henkilökohtainen valmentaja.” Kuraattorin rooli lapsille ja nuorille suunnatuissa kuvataidenäyttelyissä	48
Riikka Hjelt Kupponen kulttuurikahvia Lappeenrannassa?	55
Kirjoittajat	60

Esipuhe

Humanistisessa ammattikorkeakoulussa toteutettu kulttuurituotannon (ylempi AMK) koulutus on vahvistanut yli kymmenen vuoden ajan kulttuurialan ammattilaisten erityisosaamista Suomessa. Koulutuksen ydintä ovat olleet tuotantojen hallintaan, johtamiseen ja verkostoitumiseen kytkeytyvät toimintamallit sekä opiskelijoiden asiantuntijuutta jakavien käytäntöjen hyödyntäminen osana koulutuksellisia kokonaisuuksia. Soveltavalla tutkimustyöllä on haettu ratkaisuja kentän ajankohtaisiin ongelmiin.

Kulttuurityön tekijöillä tässä julkaisussa tarkoitetaan kaikkia niitä tahoja, joiden työ, tutkimustyötä unohtamatta, jää monta kertaa pimentoon tekemisen jäljen saadessa kaiken huomion. Onnistuneen konsertin, festivaalin, esityksen tai taidenäyttelyn taustalta löytyvää työpanosta ovat olleet antamassa lukuisat alan ammattilaiset, joista kulttuurituottajat muodostavat keskeisen osan. He ovat niitä, joiden avustuksella haaveista ja unelmista tehdään totta ja taiteellisista pyrkimyksistä yhteisesti jaettavaa kokemusta.

Julkaisuun on koottu tammikuussa 2020 opintonsa aloittaneen kulttuurituotannon (ylempi AMK) opiskelijoiden tekstejä, joista on luettavissa kulttuurialan moninaisuus. Kirjoitelmien aihepiirit kulkevat kaupunkien tapahtumatuotannosta ja osallistavasta budjetoinnista teatteritoiminnan kulttuuriseen moninaisuuteen, lapsille ja nuorille suunnattujen kulttuuritoimintojen haasteista orkestereiden sisäiseen organisoitumiseen ja julkiseen keskusteluun pesiytyneen sensitiivisyyden problematisoinnista kolmannen sektorin verkostoitumismahdollisuuksien tarkasteluun. Kirjoittajien näkökulmat vaihtelevat tuottajan, ohjaajan tai kuraattorin roolista johtamiskäytäntöjen, osallistamisen ja yhteistyömahdollisuuksien kartoittamiseen.

Kirjoitelmien kautta avautuu maisema kulttuurityöhön, jota kulttuurimme tekijät muokkaavat juuri nyt, tälläkin hetkellä.

Naantalissa, 19.5.2021

Pekka Vartiainen

yliopettaja

Hyötyä, huvia vai molempia? Tapahtumien merkityksestä kaupungeille ja kunnille

Isabella Rossi

Artikkelissani käsittelen tapahtumien kautta syntyvää kaupunkikulttuuria sekä tapahtumien vaikutuksia kaupungeille ja kunnille. Lisäksi pohdin kaupungin omaa roolia tapahtumien tuottajana ja mahdollistajana, mutta myös yhteisöjen ja ulkopuolisten tapahtumatuottajien merkitystä kaupunkien elävöittämisessä.

Tapahtumat kaupunkikulttuurin rakentajina

Olen aina ollut kiinnostunut kaupunkikulttuureista, mutta erityisesti siitä, mikä on kaupungissa tapahtuvien tapahtumien merkitys kaupunkikulttuurille, ja sitä kautta kaupungista syntyville mielikuville. Kaupunkikulttuuri itsessään on joukko ilmiöitä, jotka syntyvät paikallisten yhteisöjen, kulttuuritoimijoiden sekä kaupunkisuunnittelijoiden

erikseen ja yhdessä luomasta työstä. Olemassa olevaan kaupunkikulttuuriin ja sen kehitykseen vaikuttavat siis kaikki. Kaupungissa toimivat ravintolat, asukkaat, yhteisöt, yritykset, kaupungin työntekijät, suunnittelijat, kulttuuritoimijat, tapahtumat, kaupunginosayhteisöt, jopa kaupungin muoto ja saavutettavuus vaikuttavat siihen, miten ja millaista kaupunkikulttuuria kaupunkiin syntyy.

”Kaupunkikulttuuri” sanana viittaa pelkästään kaupunkeihin, mikä on hieman harhaanjohtavaa. Sitä kun voisi hyvin kutsua myös yhteisöllisyydeksi tai kyläelämäksi – kaupunkikulttuuria tarvitaan yhtä lailla myös pienemmissä kunnissa. Kaupunkikulttuuri luo elämää, kasvattaa yhteisöllisyyttä, lisää todistetusti hyvinvointia ja nostaa alueiden kiinnostuvuutta.

Kaupunkikulttuurin synnyssä merkitystä on sekä suuremmilla yleisötapahtumilla, mutta myös eri puolilla kaupunkia asuvien asukkaiden omasta toiminnasta syntyvillä tapahtumilla ja ilmiöillä. Yksi nykypäivän haaste kaupungeille ja kunnille onkin se, miten kaupunkilaiset saadaan innostettua mukaan tuottamaan alueensa kulttuuritoimintaa, kun taloudelliset resurssit ovat tiukassa ja kiinnostus vapaaehtoistoimintaa kohtaan on jatkuvasti laskussa. Suuremmissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, tähän tarpeeseen voidaan vastata muun muassa alueellisten kulttuuritalojen toiminnalla, mutta asukasmäärältään pienemmissä kaupungeissa kulttuuritaloja harvoin on yhtä enempää. Tämän vuoksi myös kaupunkien ja järjestöjen välistä vuoropuhelua, sekä yhteistyötä on tärkeää kehittää. Esimerkiksi Kangasalan kaupungissa ongelmaa on lähdetty ratkaisemaan järjestöagenteilla, kehittämällä järjestöjen neuvontaa sekä vuosittain tuotettavalla Kulttuuri ja hyvinvointitori -tapahtumalla, joka toteutetaan yhdessä kaupungin järjestöjen kanssa. Tapahtuman tarkoituksena on, että järjestöt pääsevät esittelemään omaa toimintaansa, aktivoidea alueellisia kulttuuritoimijoita ja saada aikaan omaehtoisesti syntyvää kaupunkikulttuuria.

Jos paikallisia toimijoita on vaikea saada aktivoitua, järjestökenttä on hajallaan, sitä ei ole tai sen jäsenet ovat vanhentuneita, on kaupunkikulttuuria kehittävien tapahtumien synnyttävä kaupunkiin ulkopuolisten tapahtumajärjestäjien toimesta. Mutta miten saada ulkoiset tapahtumajärjestäjät kiinnostumaan kaupungista, houkutellessa tapahtumien tekijöitä ja tuottajia, ja ennen kaikkea, saada riittävästi osaamista, kontakteja ja resursseja? Kaupungit ovat lähtökohtaisesti olemassa palvellakseen asukkaitaan parhaalla mahdollisella tavalla ja täyttääkseen heidän perustavanlaatuisia tarpeitaan. Kaupunkien tehtäviin kuuluu vastata asumisen, infrastruktuurin, opetuksen ja terveydenhuollon kaltaisista tehtävistä. Kulttuuritoiminnan järjestämisestä kunnissa ja kaupungeissa on kyllä erikseen säädetty laissa, mutta valitettavasti kaupunkien lakiin kirjattuja tehtäviä listatessa ei mainita tapahtumallisuuden kehittämistä tai tapahtumatuottajien houkuttelemista rikastamaan kaupunkikulttuuria.

Ammattimaisten tapahtumajärjestäjien tuottamat tapahtumat luovat omalta osaltaan kiinnostavaa kaupunkikulttuuria. Ne kasvattavat kaupunkien mainetta, mutta uusia suur tapahtumia ei Suomen kokoisessa maassa ilmaannu tyhjästä. Suurempia tapahtumia tuottavat Suomessa pääsääntöisesti yksityiset osakeyhtiöt ja ne ovat usein syntyneet tiettyyn paikkaan ja tietystä syystä. Tällaiset tapahtumat eivät tietenkään vaihda sijaintiaan kevyin perustein ja kiertävät tapahtumat puolestaan tuntevat arvonsa, mikä puolestaan näkyy niiden isäntäkaupungeille asettamissa hintalapuissa. Esimerkiksi Turun kaupunki

allekirjoitti toukokuussa 2020 sopimuksen The Tall Ships Races -tapahtuman järjestäjän kanssa, jossa kaupunki varautui tapahtuman osalta 110 000 euron kustannuksiin vuonna 2020 ja varasi 2021 talousarviossaan tapahtuman järjestelyihin peräti 1 971 960 euron määrärahaan. Tyhjästä Turku ei tätä sijoitusta ole tehnyt, sillä tapahtuma on järjestetty Turussa myös aiempina vuosina ja kaupungilla on jo ennestään kokemusta siitä, millainen maineellinen ja taloudellinen vetovoimatekijä tapahtuma on Turun alueelle.

Vaikka tapahtumien tai tapahtumallisuuden synnyttäminen ei ole helppoa, se on kaupungeille tärkeää. Elävä kaupunkikulttuuri kasvattaa kaupungin mainetta ja maine tukevoittaa kaupungin taloutta. Nämä molemmat yhdessä puolestaan kasvattavat kaupunkien ja niissä asuvien asukkaiden viihtyvyyttä. Kaupungeilla ei siis enää ole varaa olla panostamatta elävään kaupunkikulttuuriin ja sitä kautta tapahtumiin.

Tapahtumien positiiviset vaikutukset

Tapahtumien merkitykset isäntäkaupungeille voidaan karkeasti jakaa kolmeen kategoriaan: taloudellisiin, sosiaalisiin sekä maineellisiin vaikutuksiin. Näistä erityisesti taloudellisia vaikutuksia esitteleviä raportteja ja koonteja on tehty jonkin verran tapahtumajärjestäjien puolesta. Omasta mielestäni kaupunkien kannalta hedelmällisintä olisi kuitenkin keskittyä taloudellisten vaikutusten ohella myös maineellisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin, sekä erityisesti näistä muodostuvaan kokonaisuuteen. Tämän avulla voidaan kehittää hyvinvointia, kasvattaa asukkaiden kotiseutuylpeyttä sekä houkutella uusia asukkaita, erityisesti kaupunkien aktiivisesti tavoittelemissa veronmaksajia, kuten lapsiperheitä ja työkäisiä. Tällä saralla hyötyjä ei mielestäni vielä ole tehty erityisen näkyväksi kuntapäätäjille tai kuntalaisille.

Jokseenkin samoilla linjoilla kanssani oli Lapin yliopiston tutkija Maarit Kinnunen, jota haastattelin aiheita sivuvaavaa opinnäytetyötänä (*Tapahtumallisuuden strategia. Kangasalan kaupungin veto- ja elinvoiman edistäminen kaupungin tapahtumallisuutta kasvattamalla*. Ylempi AMK. Humanistinen AMK) varten. Kinnunen on ollut mukana Festivaalibarometri-kyselyn toteutuksessa vuodesta 2014 alkaen. Festivaalibarometri on suurille festivaaleille ja tapahtumille joka toinen vuosi toteutettu tutkimus, joka kokoaa tietoa erityisesti suomalaisten suurten rytmimusiikkifestivaalien asiakkaita, heidän mieltymyksistään, sekä kulutustottumuksistaan.

Taloudelliset vaikutukset voivat helposti vääristyä yläkanttiin ja niiden tarkastelu yksinään irti muusta yhteydestä voi myös luoda virheellisen kuvan tapahtumien merkityksellisyydestä. Kinnusen mukaan kuntapäätäjät eivät ainakaan toistaiseksi ole olleet erityisen kiinnostuneita Festivaalibarometrin tuloksista. ”Minusta tuntuu, että suurin osa kunnallispoliitikoista katsoo vain taloudellisia vaikutuksia ja taloudellisten vaikutusten kohdalla tulokset ovat mielestäni monesti aika kyseenalaisia. Järjestäjät tahtovat tietenkin itse esittää aluetaloudelliset vaikutukset mahdollisimman suurina ja kävijät puolestaan helposti itse liioittelevat käyttämäänsä rahamäärää. Monesti nämä lukemat sitten kerrotaan suoraan kävijämäärillä, eikä huomioida esimerkiksi sitä, että tapahtumien ajaksi myös osa alueen asukkaista poistuu kaupungista, jolloin heidän kulutuksensa puuttuu”, Kinnunen toteaa.

Kinnusen mukaan myös matkailuvaikutukset voivat kokonaisuudesta irrotettuna muuttaa muotoaan. Kinnunen kertoo, että suuret tapahtumat ympäri Suomen todistetusti liikkuvat ihmisiä Lapin perukoita myöten, mutta suurimmat kävijäryppäät liikkuvat lähinnä suurimmista yliopistokaupungeista. Vastauksista näkyy, että matkustamisesta ei olla valmiita maksamaan, vaan sitä toteutetaan mieluiten edullisimmalla mahdollisella vaihtoehdolla. Tapahtumien matkailuvaikutuksia ei siis välttämättä voi suoraan verrata muuhun matkailuun, kuten esimerkiksi niihin matkailijoihin, jotka tulevat alueelle tietoisesti vain alueen itsensä takia.

Vaikka taloudellisten vaikutusten laskentatavoissa onkin puutteita, ei tapahtumien taloudellisia vaikutuksia voi missään nimessä vähätellä. Viimeistään koronavirus ja kaikki koronaviruksen leviämisen estämiseksi perutut kesän 2020 suuret yleisötapahtumat toivat myös valtakunnallisessa mediassa näkyville sen, millaisia merkityksiä tapahtumilla on niiden kotipaikkakunnille, yrittäjille ja liiketoiminnalle. Talousvaikutukset näkyvät parasta aikaa esimerkiksi paikkakuntien ravintolapalveluissa, mutta myös majoitus- ja kuljetuspalveluissa sekä muun liikevaihdon laskuna ympäri maata. Taloudellisten vaikutusten merkitystä alueille kuvaa hyvin se, että Porin Jazzin on arvioitu kokonaisuutena tuovan Porin seudulle 27 miljoonaa euroa ja Savonlinnan Oopperajuhlien vaikutukset Savonlinnan alueelle on arvioitu jopa 40 miljoonan arvoiseksi. Tulevana kesänä 2021 Turussa järjestettävän, ja jo aiemmin tässä artikkelissa mainitun The Tall Ships Races -tapahtuman talousvaikutusten puolestaan on arvioitu tuovan Turun seudulle miljoonayleisön, sekä noin 36-40 M€:n aluetaloudelliset vaikutukset. Summat ovat arvioita, mutta esimerkiksi The Tall Ships Races -tapahtuman kohdalla ne pohjautuvat Sponsor Insight Oy:n lokakuussa 2017 toteuttamaan tutkimukseen, jossa tutkittiin kyseisen tapahtuman talousvaikutuksia kaupungeille.

Tapahtumien tuottamaa henkistä hyvinvointia tukevat parhaiten alueelliset ja kaupunkikohtaiset tutkimukset, mutta myös Festivaalibarometri 2020 -tutkimuksessa saadut tulokset ovat vahvistaneet käsitystä tapahtumien yhteydestä ihmisten hyvinvointiin. Vuonna 2020 kyselyssä kysyttiin koronavirukseen liittyviä kysymyksiä, sekä sitä, miten vastaajat kokivat tapahtumien ja festivaalien puuttumisen vaikuttaneen heidän hyvinvointiinsa. Kyselyyn vastasi peräti 13 000 ihmistä ja tuloksista kävi selvästi ilmi, että livekeikkojen ja festivaalien puuttuminen oli selvästi vähentänyt ihmisten hyvinvointia, sekä kasvattanut pahaa oloa. Tutkimusta tekevä Kinnunen itse arveli tämän johtuvan siitä, että ihmiset kaipaavat tapahtumia niiden aikaa saamien yhteisöllisten kokemusten vuoksi sekä irtaantuakseen arjen huolista. Omasta mielestäni tämä on kiinnostava esimerkki tapahtumien syvimmästä tarkoituksesta, sekä siitä, miksi tapahtumat koetaan merkityksellisinä.

Tapahtumien vaikutukset ovat mielestäni hyvän kierre, jossa yksi aikaansaa toista, mitä sitten toinen vahvistaa. Mikään niistä ei siis kasva irrallaan toisesta ja taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset kasvattavat myös maineellista hyvää. Joissakin tapauksissa tapahtumat eivät edes kasvata alueen taloutta, mutta niiden avulla saavutettu maine koetaan niin arvokkaaksi, ettei sitä voisi edes maksetulla markkinoinnilla saada. Mielestäni tapahtumat tekevät näkyväksi vanhan viisauden, jonka mukaan ollakseen olemassa paikassa on tapahduttava jotakin.

Kaupungit rooliaan etsimässä: tuottajia vai mahdollistajia?

Suurin osa kaupungeista on ymmärtänyt, että niiden selviytymisen edellytyksenä on panna nostaa myös pehmeisiin arvoihin. Pehmeät arvot, kuten tapahtumat, ovat etu kilpailtaessa uusista asukkaista. Vaikka kaikilla kaupungeilla ei ole resursseja tuottaa omia suurempia tapahtumia, voivat kaupungit edistää tapahtumallisuutta monella eri tavalla, kuten viestimällä, tapahtumajärjestäjien neuvonnalla, kehittämällä tapahtumainfraa, alueita sekä lupakäytäntöjä, edistämällä yhteistyötä ja tarjoamalla käytännön apua ja neuvontaa tapahtumajärjestäjille. Se, miten kaupunki kussakin tilanteessa toimii, riippuu pitkälti kaupungin taloudellisista sekä henkilöstöllisistä resursseista. Malleja tähän on monia.

Suuret kaupungit haistoivat tapahtumien trendikkyuden jo aikaa sitten. Helsinki on viimeiset kymmenen vuotta rakentanut imagoaan elävästä ja sykkivästä Metropolista, johon tapahtumat kiinteästi kuuluvat. Kaupunki on toiminut aktiivisena viestinnällisenä yhteistyökumppanina useissa tapahtumissa, mutta sen lisäksi kaupunki myös tuottaa muutamia omia suurempia tapahtumia. Kaupungissa ei ole varsinaista tapahtumakoordinaattoria, mutta kaupunki on koonnut selkeät verkosta löytyvät ohjeet tapahtumajärjestäjien tueksi. Lisäksi kaupungin tapahtuma-alueista on tehty verkosta löytyviä tapahtumakortteja.

Suurista kaupungeista myös Tampere ja Seinäjoki ovat viime vuosina ottaneet kaupungissa järjestettävät tapahtumat vahvasti osaksi kaupunkibrändiä, mikä näkyy muun muassa siinä, että kaupunkiorganisaatioiden omia tapahtumia on siirretty elinkeinoyhtiöiltä takaisin kaupunkien itsensä tuottamiksi sekä valjastettu osaksi kaupunkimarkkinointia. Myös tapahtumajärjestäjien ohjeistusta ja neuvontaa sekä näille suunnattuja tietoisuuksia on lisätty ja keskitetty tapahtumien kanssa samoihin uusiin yksiköihin.

Esimerkiksi Helsingin kaupungin omasta tapahtumatuotannosta vastasi ennen kaupungin elinkeinoyhtiö Visit Helsinki, mutta vuonna 2019 kaupunki keräsi omat suuremmat yleisötapahtumansa vastaperustetun tapahtumasäätiön alaisuuteen. Tällä hetkellä Tapahtumasäätiö vastaa Helsingin suurimpien omien tapahtumatuotantojen, kuten Lux Helsingin, Tuomaan Markkinoiden, Silakkamarkkinoiden, Juhlaviikkojen ja kaupungin uuden vuoden juhlien tuotannoista. Sama tehtiin myös Tampereella. Vuoden 2020 tammikuussa kaupungin tapahtumapalvelut sekä tapahtumajärjestäjien asiantuntijapalvelut keskitettiin kaikki kaupungin elinkeinoyhtiö Visit Tampereelta Tampereen kaupungille. Tavoitteena siirrossa on ollut tapahtumatoimintojen sekä palveluiden kehittäminen. Lisäksi keskittämällä palveluita on tuettu Tampereen kaupungin tavoitetta olla Euroopan kulttuurikaupunki 2026 sekä yksi Pohjoismaiden vetovoimaisimmista elämyskaupungeista.

Jos Helsinki seuraakin maailman Metropoleja, seuraavat muut kaupungit kotimaassa pääkaupunkia. Aloitin Kangasalan kaupungin tapahtumakoordinaattorina maaliskuussa 2020. Vaikka koronaviruspandemia onkin ehtinyt sotkea toimenkuvaa ja suunnitelmia jo useaan otteeseen, on yksi työni keskeisimpiä tavoitteita edesauttaa kaupunkia kehittymään paikkana, josta tapahtumajärjestäjät kiinnostuisivat. Tehtäväni on toimia yhteyshenkilönä ja apuna yksityisille henkilöille, jotka ovat kiinnostuneita tapahtumien tuottamisesta sekä tapahtumajärjestäjille, ja samalla myös markkinoida kaupunkia ja sen mahdollisuuksia kaikille tapahtumien tuottamisesta kiinnostuneille. Kaupunki tarjoaa siis tapahtumajärjestäjille palvelua ”yhden luukun” -periaatteella. Tapahtumajärjestämisen kannalta keskeiset palvelut toteutuvat helposti ja nopeasti.

Kangasala on pinta-alaltaan suuri ja kasvava kaupunki aivan Tampereen kyljessä. Bus-siyhteys Tampereelta kaupungin keskustaan kestää parhaimmillaan 30 minuuttia ja Kangasalta löytyy sitä, mitä ainakin itse tapahtumajärjestäjänä kaipaam, asennetta ja halua tarjota mahdollisuuksia tapahtumien järjestämiseen ja onnistuneiden tapahtumien läpi viemiseen. Kangasalla pienempien kaupunkien rooli tapahtumien mahdollistajana on mielestäni ymmärretty hyvin, sillä tarkoitus ei ole tuottaa itse tapahtumia, niihin tämän kokoisella kaupungilla ei ole mahdollisuutta, eikä se edes kuulu tällaisten kaupunkien tehtäviinkään. Kaupungissa on kuitenkin ymmärretty, ettei sillä ole varaa mahdollistaa kaikkia tapahtumia, vaan se voi tarjota jotakin tähän tarkoitukseen arvokkaampaa, nimittäin ammattilaisen työpanoksen. Olen Kangasalan historian ensimmäinen tapahtumakoordinaattori ja tällaisen työpaikan perustaminen on mielestäni kasvua tavoitteelta kaupungilta osoitus ajassa mukana olevasta ja tulevaisuuteen suuntaavasta toimijuudesta. Työ on kuitenkin pitänyt aloittaa käytännössä nolasta ja on sisältänyt paljon muun muassa markkinoinnillisia ja viestinnällisiä toimenpiteitä, jotta ensin saisin luotua kuvaa siitä, miten ja mitä kaikkea kaupungissa on mahdollista toteuttaa.

Kangasala on hyvä esimerkki siitä, miten pienemmät kaupungit voivat edistää kaupunkikulttuurin syntyä tapahtumallisuuden keinoin. Koostaan huolimatta Kangasala on kaupunki, joka on ymmärtänyt sijaintinsa ja tahtoo olla mukana kehittymässä ensimmäisten joukossa, eikä vain seurata perässä ja katsoa mitä muut ympärillä keksivät. Myös Helsinki on ottanut tapahtumallisuuden suhteen seuraavan askeleensa. Helsingin kaupunkiin palkattiin keväällä 2020 kaupungin historian ensimmäinen yöluotsi edistämään kaupungissa tapahtuvaa yöllistä tapahtumallisuutta, sekä klubien, ravintoloiden ja muiden yritysten toimijuutta. Tämä on mielestäni älykäs veto halussa kehittyä vuorokauden ympäri toimivana kaupunkina, ja oikea mahdollisuus matkalla kohti eurooppalaisia metropoleja. Yöluotsin työllä toivon kaupungin kehittävän tapahtumallisuuteen vaikuttavia lupakäytäntöjä ja näyttävän siten mallia myös muille suomalaisille kaupungeille. Kaungit tahtovat elää ja ne ymmärtävät, että tapahtumia todella kannattaa tavoitella, sillä niiden avulla, on mahdollista pärjätä kiinnostavana kaupunkina myös kansainvälisellä tasolla.

Epätasaisesti jakautuva tapahtumallisuus

Vaikka toivoisin, että tapahtumat ja elävä kaupunkikulttuuri täyttäisivät tasaisesti kaikkia suomalaisia kuntia, eikä tapahtumallisuus olisi vain vahvasti kasvavien kaupunkien ympärille rakentuva ilmiö, ei tämän kokoisessa maassa kaikkien kuntien kasvua voi rakentaa tapahtumien varaan. On yleinen tosiasia, että kuntataloudessa ei mene tasapuolisesti hyvin, ja siinä missä osa maata autioituu, harvat kaupungit jatkavat kasvuaan. Perinteisesti Helsinki on ollut muuttovoittaja pitkään, mutta viime aikoina on kuultu positiivisia uutisia myös sen suhteen, että tässä suhteessa Helsingille olisi ensimmäistä kertaa syntymässä edes jonkin asteinen, jos ei nyt ”haastaja”, niin ainakin kilpakumppani Tampereen seudusta.

Myös kulttuurin arvostus ja siihen laitettut panokset vaihtelevat ympäri Suomen. Tapahtumiin ja kulttuuriin panostamisessa painaa tietenkin se, miten tärkeäksi tapahtumat koetaan alueen taloudelle, sekä se kuinka vetovoimaiseksi ne koetaan uusien asukkaiden houkuttelussa. Koska kaupungeissa tai kunnissa ei perinteisesti ole ollut varaa tai mahdollisuutta palkata erillisiä tapahtuma-alan suunnittelijoita ja tekijöitä, ovat kunnat

osittain joutuneet pitämään kiinni niistä tapahtumista joita alueilla järjestetään, olivatpa ne sitten kaupungille erityisesti hyödyksi tai eivät.

Tapahtuma on yleensä aina pohjimmiltaan jonkun ajatus. Ajatus siitä, mikä voisi olla hienoa tai kiinnostavaa, jotakin, mitä tekijä itse tahtoi tehdä. Usein tapahtuma liittyy tiettyyn paikkaan ja hetkeen. Ajatukset syntyvät tiettyihin paikkoihin ja ajankohtiin, jotka herättävät luovuuden ja synnyttävät ajatuksia siitä, mitä juuri siinä paikassa pitäisi tehdä. Joskus tapahtumat puolestaan pohjautuvat ajatukseen tietystä sisällöstä tai tietystä yleisöstä, mutta silloinkin kyse on yleensä jostakin kimmokkeesta, jostakin uniikista ajatuksesta, joka on tehtävä todeksi. Tapahtumat eivät siis välttämättä synny tarpeesta tehdä jotakin, joskin sekin voi olla niiden taustalla. Kaupunkien ja kuntien kohdalla kulttuuritoimintaa, tai ainakin sen minimuotoista toteutumista säädellään kuitenkin lailla. Kuntien kulttuuritoimintaa säätelevän lain tavoitteena on tukea kaupungin asukkaiden mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun, toimintaan ja kulttuurin harrastamisen tekemiseen ja kokemiseen. Sen tehtävä on edistää yhdenvertaisuutta ja osallisuutta, vahvistaa hyvinvointia ja terveyttä, sekä luoda mahdollisuuksia paikallisen alueellisen elinvoiman kehittymiselle. Lailla on siis selkeästi eritelty tehtävä, mutta toteutuksen tapa on täysin kuntien itsensä määritettävissä. On siis kunnasta itsestään kiinni, millaisin resurssein ja millaisella osaamisella se kulttuuritoimintaa kunnassa järjestää ja järjestetäänkö tai mahdollistetaanko sen yhteydessä tapahtumia.

Itseäni kiinnostaa valtavasti, miksi pienet kunnat niin harvoin nousevat tapahtumatarjonnallaan tai kulttuuritoiminnallaan suurempaan tietoisuuteen. Onko kyse vain vähäisestä resurssista, vai onko kyseessä myös epätasaisesti jakautunut kulttuuriosaaminen ja ammattitaito? Tapahtuma-ala Suomessa on todella pääkaupunkiseudulle keskittynyttä ja lähes kaikki toimijat sijaitsevat joko pääkaupunkiseudulla, tai sen välittömässä läheisyydessä. Pienemmissä kunnissa ei yleensä ole riittäviä taloudellisia resursseja, mutta myös tapahtumiin tarvittavaa työvoimaa tai palveluita voi olla kallis ja vaikea ostaa. Ehkä se myös omalta osaltaan vaikuttaa siihen, että hyvät ideat eivät pääse käytännön tasolle. Kun tähän lisätään vielä kaikissa ikäryhmissä näkyvä laskeva kiinnostus vapaaehtoistyöhön, voi tuotantoihin olla vaikea sitouttaa tekijöitä ja nämä kaikki resurssipulat yhdessä vaikuttavat siihen, että kaupunkikulttuurin kipeästi kaipaamia ilmiöitä ei synny. Jos tapahtumatarjonta ei voi tarjota mitään uutta ja viestiä ei saada aktiivisesti välitettyä, on turha odottaa valtaisa kiinnostusta edes lähialueiden asukkailta, saatikka sitten kaupempaa saapuvia vierailijoita.

Miltä näyttää kaupunkien tapahtumakenttä koronaviruksen jälkeen?

Suomen musiikkitapahtumien verkosto ja etujärjestö LiveFIN:n lokakuussa julkaiseman tilannekuvan mukaan tapahtuma-ala on menettänyt kuluvan vuoden aikana jopa 77 % liikevaihdostaan. Toisen tapahtuma-alan etujärjestön, Tapahtumateollisuus ry:n teettämän tutkimuksen mukaan yhdistyksen jäsenyrityksistä jopa 60 % ilmoitti kuluvan vuoden marraskuussa, että pystyy nykyisellään jatkamaan liiketoimintaansa enää seuraavat puoli vuotta, mikäli tilanne jatkuu ennallaan. Koska koronavirus on jo lähes vuoden

ajan koetellut tapahtuma-ala toden teolla, nähtäväksi jää, miten tapahtumajärjestäjät tai tapahtumatilat, saati sitten alihankkijat tilanteesta selviytyvät. Kiinnostavaa on tietenkin myös se, miten koronaviruksen vaikutukset tulevat näkymään kuntasektorilla ja erityisesti tietenkin tapahtuma ja kulttuuripuolella, sekä se, miten tapahtuma-ala onnistuu vastaamaan muuttuneiden olosuhteiden aiheuttamiin haasteisiin.

Julkisella puolella, toisin kuin yksityisellä sektorilla, ei ole samanlaista huolta konkurseista, joskin lomautukset ovat sielläkin mahdollisia. Sen sijaan uhkana on, millaisia resursseja tapahtumallisuuden kehittämiseen on mahdollista käyttää heikentyneessä taloustilanteessa. Mikäli tapahtumien vaikutuksia ei ole tehty riittävän näkyviksi, tai vielä pahempaa, niitä ei ole edes huomioitu, vaikutuksia ei tunnisteta ja tapahtumallisuuden kehittäminen saattaa jäädä taas hetkeksi aikaa taka-alalle. Tärkeää on siis jatkuvasti pitää huolta siitä, että myös tapahtumien kaikkia vaikutuksia ja vuosittaista kehitystä kirjaetaan ylös mahdollisimman monella sektorilla. Vain tekemällä itse näkyväksi sen, mitä tiedämme tapahtumilla saavutettavan, saamme muutkin ymmärtämään niiden todellisen merkityksen alueiden kehitykselle.

Vaikka aloitinkin Kangasalan tapahtumakoordinaattorina samaan aikaan, kun koronaepidemia käynnistyi, en ole työssäni joutunut pyörittelemään peukaloita. Päinvastoin tilanne on antanut minulle aikaa keskittyä työhöni toden teolla ja sisäistää sen, miten tärkeää on suhtautua kulttuuriin ja tapahtumiin aivan kuten kaikkiin muihinkin kaupungin toimintoihin: tavoitteellisesti kehittäen, ajassa eläen ja tavoitteiden toteutumista aktiivisesti seuraten.

Juuri tällä hetkellä elämme haastavaa aikaa tapahtumatuotannon näkökulmasta, sillä koronaviruksen leviämisen estämiseksi tehdyt toimenpiteet kieltävät kaikki yli 10 hengen suuruiset tapahtumat ja kokoontumiset. Koska perinteisiä tapahtumia, jotka keräävät ihmiset fyysisesti yhteen, ei ole voitu järjestää, on täytynyt mukautua aikaan ja kehittää jotakin aivan uutta. Koska tapahtumilla on ihmisten mieltä virkistävä vaikutus, on mielestäni jo sen takia tärkeää, että erityisesti tällaisena aikana niitä toteutetaan, vaikka se sitten välillä tarkoittaisi hullultakin kuulostavia uusia ideoita. Kuluneiden kuukausien aikana Kangasalla on esimerkiksi järjestetty virtuaalikonsertteja, YouTuben välityksellä toteutettu koko kaupungin kevätjuhla, johon osallistui yli 6 500 oppilasta, virtuaalisesti toteutettu lasten löytöretkiviikko, itsenäisesti kierrettävä ja videoiden avulla opastettu kauhukierros halloweenin aikaa sekä monia muita sellaisia tapahtumamuotoja, joita on nyt kokeiltu ensimmäistä kertaa. Kaikki eivät välttämättä ole olleet menestyksiä ja kaikissa on ollut kehitettävää, mutta toisaalta ihmiset ovat löytäneet tapahtumien pariin, nauttineet niistä ja kaupunki on ollut mediassa esillä paikkana, jossa tapahtuu turvallisesti olosuhteista huolimatta.

Mikäli koronaviruksen aiheuttamat kokoontumisrajoitukset jatkuvat vielä pitkään, tulevat uudet tapahtumamuodot varmasti kehittymään. Ainakin se on jo nyt varma, että jotakin tästä virtuaalisten ja fyysisten tapahtumien yhdistelmästä tulee varmasti jäämään käyttöön myös jatkossa. Virtuaaliset tapahtumat eivät tietenkään saa ihmisiä liikkumaan tai ostamaan oheispalveluita ympäröivistä yrityksistä kuten ennen, mutta toisaalta niilläkin voidaan edistää kaupungin tunnettuutta ja siten saada maineellista hyötyä, ehkä jopa paremmin kuin fyysisessä tapahtumassa. Virtuaalisen ja fyysisen tapahtuman yhdistelmään voi osallistua, vaikka täysin toiselta puolelta Suomea ja samainen osallistuja voi

osallistuessaan myös kuulla ensimmäistä kertaa uudesta paikasta, esimerkiksi paikasta nimeltä Kangasala. Se että virtuaalisten tapahtumien vaikutukset ympäröivään talouteen eivät toteudu kuin jos tapahtuma järjestettäisiin livenä on tosiasia, mutta samalla se antaa tilaa uusille muodoille. Se, joka väittää, ettei verkon välityksellä voi syntyä aitoa yhteisöllisyyttä, ei ole koskaan kuullut mitään internetistä. En siis väitä, etteikö koronavirus olisi tapahtumille vaikeaa aikaa, kyllä se on juuri sitä. Toisaalta se on myös pakko ja pakon edessä on kehityttävä ja keksittävä uutta. Pakko myös tarjoaa tapahtumille uudenlaisia vaikuttamisen muotoja ja niistä muodoista toivoisin myös tapahtumien ottavan kaiken irti.

Lähteet

Auvinen, Oskari 2020. Vuosikatsaus 2020, Kangasalan henkilöstölle. Viitattu 18.12.2020. Linkki on salanasuojattu.

Kinnunen, Maarit 2020. Lapin yliopiston tutkija. Teams -haastattelu 10.11.2020. Haastattelija: Isabella Rossi.

LiveFIN ry 2020. LiveFIN julkaisi tilannekuvan elävän musikin alasta. Viitattu 4.12.2020. <https://www.livefin.fi/elavan-musiikin-alan-tilannekuva/>

Siltamäki, Tuija 2020. ”Kaikki tietävät, että se raha on aivan riittämätön” – Tapahtuma-ala kritisoi hallituksen koronatoimia, vaikka miljoonia on jo myönnetty. Yle.fi. Viitattu 27.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11413583>

Tallshipsturku 2020. Suuri purjelaivatapahtuma Tall Ships Race järjestetään Turussa kesällä 2021. Viitattu 4.12.2020. https://www.tallshipsturku.fi/uutinen/2020-05-21_suuri-purjelaivatapahtuma-tall-ships-race-jarjestetaan-turussa-kesalla-2021

Tampereen kaupunki 2020. Tampereen kaupunki keskittää tapahtumapalveluita. Viitattu 18.12.2020. https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2020/01/22012020_3.html

Tapahtumateollisuus Ry 2020. Jopa 2000 tapahtuma-alan yrityksen toimintaa uhkaa lopetus lähikuukausina – keskusjärjestö vaatii tapahtumille nopeaa exit-strategiaa. Viitattu 4.12.2020. <https://www.tapahtumateollisuus.fi/ajankohtaista/>

Vass, Teemu 2014. Missä Kulttuuri luuraa Stuba Nikula? Kvartti 1/14. Kulttuurin uudet tuulet -mitä mieltä helsinkiläiset ovat. Helsingin kaupungin tietokeskus. Viitattu 4.12.2020. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/14_05_05_Kvartti_1_2014.pdf

Kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus näkyväksi esittävän taiteen kentällä Suomessa

Marjo-Sisko Lindstedt

New Theatre Helsinki on Suomen kulttuurirahaston, Helsingin kaupungin ja Taiteen Edistämiskeskuksen rahoittama nelivuotinen esittävän taiteen hanke, joka on luotu tarpeesta saada yhteiskuntamme kielellinen ja kulttuurinen monimuotoisuus paremmin näkyväksi esittävän taiteen sisällöissä, tekijöissä ja yleisöissä. Projektin kuluessa luodaan myös konsepti, jolla kulttuurisesti moninainen esittävä taide tulee pysyväksi osaksi kulttuuritarjontaa perustettavassa New Theatre Helsinki -esitystilassa, sekä verkostojen kautta koko Suomessa. Hankkeen vastuullisina vetäjinä Helsingissä toimivat kansainvälinen teatterikollektiivi European Theatre Collective (etc) ja Teatteri Metamorfoosi. Pohjoismaisten ja kansainvälisten kumppanien kautta hankkeen tuloksia kehitetään edelleen osana pohjoismaista (Nordic Network) ja globaalia alan toimija-

yhteisöä. Hanke tarjoaa, kuten eräs hankkeelle laatimaani kyselyyn vastaaja totesi, ”yleisöjen sekoittumista, monikielisyyttä, uudenlaisia usean toimijan yhteistuotantoja”. Vaikka hankkeen kärkenä on kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus, on kyse laajemmasta asiasta: läpileikkaavasta yhdenvertaisuudesta ja inklusiosta esittävän taiteen kentällä sekä koko yhteiskunnassa.

New Theatre Helsinki -hankkeen aikana (vuosina 2020-2023) kootaan marginaalissa olevien, nopeasti kasvavien maahanmuuttajayhteisöjen kertomuksia ja heidän käsityksiään esittävästä taiteesta, järjestetään nykytilannetta kuvaavia kartoituksia, keskusteluja ja kohtaamisia, verkostoidutaan potentiaalsiin kumppaneihin kotimaassa ja kansainvälisesti sekä tehdään tutkimusta vallitsevasta tilanteesta ja tulevaisuuden visiosta. Taiteellinen työ pohjautuu muun muassa eri kulttuurien teatterin tekemisen traditioihin sekä uutta luovaan taiteelliseen tutkimukseen ja käytäntöihin. Hankkeen taiteellisia tuloksia esitellään työpajoissa, vaihtuvissa pop up -tiloissa, seminaareissa sekä kumppaniteattereissa. Hankkeen läpäisevä tavoite on oman esitystilan konseptin kehittäminen sekä sen toiminnan ja rahoitusmallien valmisteleminen.

Matkalla kohti aidosti moninaista ja inklusiivista esittävän taiteen kenttää Suomessa tarvitaan sillanrakennusta jo olemassa olevien toimintamallien välille. Loin New Theatre Helsinki -hankkeelle kyselytutkimuksen osana kulttuurituotannon (ylempi AMK) opinäytetyötäni. Halusin kyselyllä selvittää erityisesti maahanmuuttajataustaisten esittävän taiteen ammattilaisten näkemyksiä vallitsevasta tilanteesta esittävän taiteen kentällä moninaisuuden ja inklusiivisuuden eli osallisuuden toteutumisen suhteen.

New Theatre Helsinki -hanke

sillanrakentajaksi esittävän taiteen alalle

Suomi on aikojen alusta asti ollut monikulttuurinen maa. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut ja muuttuu myös jatkuvasti kulttuurisesti ja kielellisesti yhä monimuotoisemmaksi. Viimeisen kymmenen vuoden aikana esimerkiksi ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä Suomessa on kaksinkertaistunut. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2018 lopussa yhteensä 402 619 ulkomaalaistaustaista henkilöä (7,3 % koko väestöstä). Tällä hetkellä merkittävä osa maan ulkomaalaistaustaisesta väestöstä, yli puolet heistä, asuu Uudellamaalla. Vuoteen 2035 mennessä Helsingin seudun vieraskielisten henkilöiden määrän ennustetaan kasvavan jo 437 000 henkilöön, jolloin neljännes (25 %) alueen asukkaista on vieraskielisiä. Jo nyt yksinomaan Helsingissä puhutaan yli 140 eri kieltä.

Taide- ja kulttuurialan sisällöissä, ja erityisesti teatterialan tekijöissä tai asiakkaissa tämä yhteiskuntamme muutos ei kuitenkaan vielä näy. Esimerkiksi teattereissa käytetyin kieli on useimmiten suomi, tekijät ja esiintyjät ovat ”kantasuomalaisia” ja kerrotut tarinat käsittelevät pääväestön asioita ja kolonialistisen historian jälkeen jättämän eurooppalaisen maailmankatsomuksen esiin nostamia kertomuksia. Siinäkin tapauksessa, että esitys kertoisi maahanmuuttajista, on näkökulma useimmiten sidoksissa ”kantasuomalaisiin”. Isoimpien teattereiden lavoilla näkyy melko homogeeninen, ja valkoinen artistijoukko.

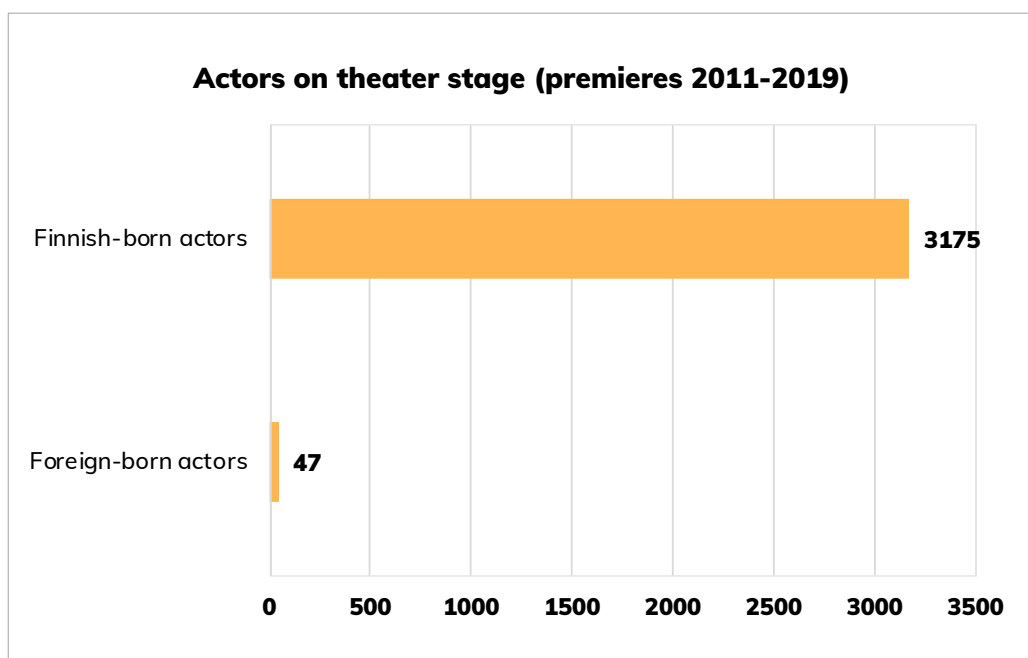
Suomalaisen teatterikoulutuksen ulkopuolelta tulevien taiteilijoiden on lähes mahdotonta työllistyä laitosteattereihin, koska heidän koulutustaastaansa ei pidetä yhteismitallisena Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta tai Tampereen yliopiston Näyttelijäntöön laitokselta (Näty) valmistuneisiin verrattuna. Siinä missä heidän suomalaiset kollegansa voivat työurallaan liikkua vapaan kentän ja instituutioiden välillä, on tämä ulkomaalaistaustaiselle ammattilaiselle lähes mahdotonta. Yhteiskunnan rakenteellinen rasismi estää myös monen Suomessa syntyneen kahden kulttuurintaustaisen taiteilijan työllistymisen, edelleen, esim. nimeen kohdistuvan syrjinnän perusteella. Valitettavan usein edelleen rakenteellinen rasismi vaikuttaa myös jo koulutuspolulla, mikä estää nuoren taiteilijan uralle hakeutumisen.

Myös saatavilla oleva rahoitus kanavoituu pääosin ”kantasuomalaisille” tekijöille ja produktioille, esimerkiksi kielikysymysten johdosta. Ulkomaalaissyntyisten teatterintekijöiden ainoa mahdollisuus päästä teoksillaan näkyviin on vuokrata esitystilaa laitoksista. Resurssien vähäisyys, harjoitustilojen puute ja minimaalinen medianäkyvyys pudottavat pienillä budjeteilla tehdyt esitykset väistämättä marginaaliin. Esitysvierailujen hyödyn saa sen sijaan vierailuesityksen ohjelmistoonsa ottanut laitos, joka pystyy rahoittajilleen suunnatuissa raporteissaan osoittamaansa huomioivansa toiminnassaan monikulttuurisuutta.

Joulukuun alussa 2020 New Theatre Helsinki -hanke järjesti ensimmäisen julkisen ulostulon, striimatun tilaisuuden Aleksanterin teatterilla Helsingissä, jossa kerrottiin hankkeen toiminnasta ensimmäisenä toimintavuonna 2020, ja keskusteltiin osallistujien kanssa chatin välityksellä puheenvuorojen aikana. COVID-19 vei tilaisuuden pelkästään verkkoon, mutta keskustelu kävi vilkkaana linjoilla.

Tilaisuudessa keskusteltiin asiantuntijoiden kanssa moninaisuudesta ja esittävän taiteen nykytilasta. Olin mukana yhtenä osallistujana esittämässä kyselytutkimukseni tuloksia esittävän taiteen kentältä. Kyselystäni tehdyn tarveanalyysin avulla tarkastelin kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden ja inklusion eli osallisuuden toteutumista esittävän taiteen kentällä Suomessa. Osallisuus on siis tunnetta siitä, että on osa jotakin tai kuuluu johonkin, ja toisaalta sitä, että otetaan mukaan. Pyrin lähettämään kyselyni mahdollisimman moneen tahoon, josta toivoin löytäväni maahanmuuttajataustaisia esittävän taiteen ammattilaisia. Vaikka New Theatre Helsinki -hanke keskittyy kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden esiin nostamiseen, on lopputavoite laajempi: tuoda esittävän taiteen moninaisuutta esiin kokonaisvaltaisemmin ja tehdä taide saavutettavammaksi myös moninaisten yleisöjen näkökulmasta. Loin kyselytutkimukseni Kulttuuria Kaikille asiantuntijan, Maija Karhunen avustuksella sellaisella ajatuksella, että tuleva esityskeskus ja -alusta rakennetaan myös esteettömäksi.

Sain kyselyssäni yhteensä 131 vastausta, joista suurin osa tuli maahan muuttaneilta esittävän taiteen ammattilaisilta. Vastaajien taustatiedoissa synnyinpaikaksi oli merkitty 7 maanosaa, synnyinmaaksi 37 eri maata ympäri maailmaa (synnyinmaa ei ollut pakollinen kysymys) ja 33 eri äidinkieltä. Lyhyesti summaten, kyselytutkimukseni aineisto oli hyvä ja kattava, ja sen perusteella kävi selväksi, että inklusio ei vielä toteudu esittävän taiteen kentällä, mutta sitä tarvitaan ja sen tulisi toteutua kaikkien toimijoiden kesken (taiteilijat, tuottajat, tekninen henkilöstö, yleisö). Kyselytutkimuksestani nousi myös esiin tarve tiiviimmästä yhteistyöstä esittävän taiteen alan jo olemassa olevien taidelaitosten kanssa, sekä verkostojen merkitys. Selkeä tarve löytyi myös uudelle kielellistä ja

Diversity and Inclusion on the Stages of VOS Theaters in Uusimaa 2011-2019.

kulttuurista moninaisuutta kunnioittavalle esityskeskukseksi, niin esitysten kuin harjoitustilatarpeen suhteen.

Tutkija, kouluttaja, konsultti Sadjad Shokoohi (Diversity and intercultural communication, Culture for All/Kulttuuria Kaikille) esitteli myös Aleksanterin teatterilla pidetyssä tilaisuudessa tekemänsä selvityksen VOS-teattereista Uudellamaalla. Hän toi esiin, miten kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus ja inklusio ovat näkyneet teatteriesityksissä vuosina 2011-2019. Analyysissä tutkittiin maahanmuuttajataustaisten näyttelijöiden määrää verrattuna ”kantasuomalaisiin” eri esityksissä (kuva 1). Maahanmuuttajataustaisella tarkoitetaan tässä näyttelijää, joka on syntynyt Suomen ulkopuolella. Tarkastellut teatterit olivat Helsingin Kaupunginteatteri, Kansallisteatteri, Svenska Teatern, KOM-Teatteri, Q-Teatteri, Ryhmäteatteri ja Espoon kaupunginteatteri.

Kuva puhuu puolestaan. Se on oikeastaan shokeeraava. Uudenmaan VOS-teattereiden lavoilla on nähty 47 maahanmuuttajataustaista näyttelijää viimeisen yhdeksän vuoden aikana ja 3 175 ”kantasuomalaista” näyttelijää.

Koska kuilu maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten työllistymismahdollisuuksien välillä on näin suuri esimerkiksi VOS-teattereiden osalta, on ehdottoman tärkeää, että kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta edistävä New Theatre Helsinki -hanke pystyisi ottamaan jo nyt näkyvän jalansijan toimijana ja uudenaikaisena alustana esittävän taiteen kentällä. New Theatre Helsinki -hankkeessa toimivilla ja verkostojen kautta moninaisella esittävän taiteen kentällä toimivilla laajemmin, on myös paljon osaamista ja kokemusta, jota voisi suoraan hyödyntää esimerkiksi päättäjien ja portinvartijoiden (engl. gatekeepers) työssä. Tarvetta olisi jalkauttaa moninaisemmän yhteiskunnan

strategioita ja viedä niitä käytäntöön esittävän taiteen alalla. Nopea reagointi päättäjiltä olisi myös viesti siitä, että kulttuurialaa ylipäänsä sekä erityisesti maahanmuuttajataustaisia esittävän taiteen ammattilaisia arvostetaan ja heidän asemaansa halutaan kehittää yhdenvertaisemmaksi - jo perustuslain, yhdenvertaisuuslain ja laki kuntien kulttuuri-toimesta ja esittävästä taiteesta määräämien kohtien johdosta. On aika mennä puheista tekoihin.

Jotta osallisuuden kokemus esittävän taiteen alalla aidosti toteutuisi koko Suomessa, tulisi luonnollisesti jo olemassa olevien instituutioiden, taidelaitosten ja kentän olla yhdenvertainen, inklusiivinen ja moninainen, saavutettava sekä esteetön. Käytännössä tähän on vielä matkaa. Samanaikaisesti julkisessakin keskustelussa on tullut kuitenkin myös esiin se, että esimerkiksi monet olemassa olevat taidelaitokset kaipaavat ”uusien yleisöjä”, haluavat toimia innovatiivisina ja peräänkuuluttavat kansainvälisten tuottajien toteutumista, jotta on mahdollista pysyä globaalien kehityksen mukana.

Kulttuurityön taustalla ja osallistumismahdollisuuksia kulttuurin kentällä ohjaava Helsingin kaupungin Taide- ja kulttuurivisio 2020-2030 kertoo selkeästi, että taiteen ja kulttuurin keinoin edistetään yhdenvertaisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä vahvistetaan osallisuutta kaikkialla kaupungin rakenteissa. Siinä kerrotaan myös positiivisesti, että ”helsinkiläiset luovat kaupungin kulttuurin: jokainen helsinkiläinen luo kulttuuria ja on sen arvokas asiantuntija. Eri ikäiset, eri kieliset, erilaisista kulttuurisista, etnisistä, sosio-ekonomisista ja koulutustaustoista tulevat ja eri puolilla kaupunkia asuvat helsinkiläiset ja heidän tarinansa muodostavat kaupungin hengen. Kaupunkilaisten kulttuuriset verkostot ulottuvat kaikkialle maailmaan.”

Kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus on jo osa esittävän taiteen kenttää Suomessa, mutta miten tehdä tämä näkyväksi – ei vain kirjoitetuilla visioilla, vaan myös käytännön tasolla. Vuoden 2020 aikana New Theatre Helsinki -hanke avasi keskustelun Helsingin kaupungin kanssa uudesta toimintamallista ja hanke sai myös kehittämisavustuksen Helsingin kaupungilta. Suomen esittävän taiteen kenttä, ja pääkaupunkiseutu ensin ikään kuin pilottina kehittäen konseptia kansalliseksi, tarvitsee laajempaa representaatiota eli edustusta siitä, kenen tarinoita kerrotaan, kuka niitä kertoo ja millä kielellä, kenen on mahdollista osallistua esityksiin, ja toisaalta tulee myös pohtia uudestaan sitä, kuka taidetta arvioi ylipäänsä – keitä ovat ne yhteiskunnan toimijat, jotka saavat vaikuttaa, ja ketkä tulevat yhteiskunnassa nähtyksi. Tästä osallisuudessa on kyse, oman äänen saamisesta kuuluviin. Aihe liittyy rakenteelliseen syrjintään ja rasismiin Suomessa, joka tulee tiedostaa, jotta sitä voi alkaa purkamaan.

Kun Helsingin esittävän taiteen kenttää tarkastellaan suomen- ja ruotsinkielisen tai niin kutsutun vieraskielisen katsojan näkökulmasta, tarjonnan epätasapaino on helposti havaittavissa. Helsingissä on noin 22 rekisteröitynyttä, ammattimaisesti toimivaa ja oman näyttämön omaavaa esittävän taiteen ryhmää tai toimijaa, jotka tarjoavat kattavan repertuaarin esittävää taidetta kaupungin suomen- ja ruotsinkieliselle yleisölle. Muiden kieliryhmien ja ulkomaalaistaustaisten katsojien osalta vaihtoehtojen määrä tipahtaa selkeästi alaspäin. Monikieliset ja -muotoiset yleisöt lähtökohtaisesti huomioivia esityspaikkoja ovat profiililtaan erityisesti kulttuurikeskus Caisa ja jossakin määrin myös kulttuurikeskus Stoa.

Vuoden 2020 aikana New Theatre Helsinki -hankkeen käymissä keskusteluissa on sivuttu kysymystä siitä, miten Helsingin kaupungin kulttuurikeskukset voisivat vastata paremmin maahanmuuttajataustaisten ammattilaisten tarpeeseen tuoda omia esityksiään näkyville Suomessa. En pureudu tähän teemaan nyt sen enempiä kuin summaten lyhyesti, mitä omassa New Theatre Helsinki -kyselyssäni nousi esiin. Esittävän taiteen ammattilaisten mukaan kulttuurikeskusten esiintymismahdollisuuksia tarjotaan vain tiettyjen raamien sisällä, mitkä ovat ylhäältä jo pitkälti etukäteen määriteltyjä, ja esimerkiksi esityskaudet ovat liian lyhytkestoisia. Kun esityskaudet ovat lyhyitä, tällöin ei ole mahdollista tavoittaa laajempia yleisöjä eikä saada kunnollista näkyvyyttä. Myöskään resurssit esimerkiksi esitysten markkinoinnin suhteen eivät ole riittävät. Lisäksi Helsingin kaupungin selvitys alueellisista kulttuurikeskuksista (2017-2018) tuo esiin sen, miten paljon muita toimijoita kulttuurikeskuksissa on, esittävän taiteen alan toimijoiden lisäksi.

New Theatre Helsinki -hanke avasi keskusteluyhteyden Helsingin kaupungin lisäksi myös Opetus- ja Kulttuuriministeriöön vuoden 2020 aikana. Osallistuin lisäksi New Theatre Helsinki -hankkeen ulkopuolella kulttuurijärjestön edustajana ja tuottajana ministeriössä pidettyihin kahteen työpajaan, jotka oli järjestänyt ”Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen” -työryhmä. Työpajojen teemana oli maahanmuuttajien ja Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten mahdollisuudet harjoittaa ammattimaista ja muuta taide- ja kulttuuritoimintaa Suomessa. Työpajassa haettiin vastauksia siihen, miten jokaisella voisi olla mahdollisuus tavoitella taiteen ja kulttuurin ammattilaisuutta sekä osallistua suomalaiseen taide- ja kulttuurielämään tekijänä ja tuottajana. Lisäksi pohdittiin, mitkä konkreettiset tekijät luovat mahdollisuuksia ja mitkä estävät niitä toteutumasta, miten yhteiskunnan eri toimijat vaikuttavat ovien avautumiseen ja sulkeutumiseen ja minkälaisilla ratkaisuilla voisimme edistää yhdenvertaisuuden sekä mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista taiteen ja kulttuurin kentällä. Työpajan teema kulki siis linjassa myös New Theatre Helsinki -hankkeen tavoitteiden kanssa.

Työpajassa nousi esiin hyvää keskustelua pienryhmissä ja siellä kirjattiin ylös jo monta hyvää käytännön tason kehitysehdotusta. Työpajan jälkeen työryhmän edustajat tekivät yhteenvedon tuloksista, pyysivät osallistujia kommentoimaan niitä sähköpostitse ja loivat tulosten perusteella linjaukset toiminnan kehittämiseksi. Omien havaintojeni mukaan linjaukset jäivät kuitenkin ensimmäisellä kierroksella melko yleiselle tasolle. Tilaisuus herätti odotuksia siitä, tulevatko käytännön tason prosessien kehitysehdotukset vielä erillisenä dokumenttina osallistujille tiedoksi piankin, tai mitä näille työpajassa käsitellyille ehdotuksille tapahtuu. Jäin myös pohtimaan, olivatko kaksi erillistä avointa työpajaa työvuoden aikana riittävä ponnistus tämän tärkeän aiheen edistämiseen yhteistyössä kentän eri toimijoiden kanssa. Työpaja herätti kysymyksiä myös siitä, saavuttiko kutsu työpajaan kaikki ne asianosaiset, joilla olisi ollut sanottavaa, ja miten heitä oli yritetty tavoittaa. Työpajassa, johon osallistuin, lähes kaikki osallistujat olivat valkoisia. Esitin työpajassa myös kysymyksen erälle taidelaitoksen työntekijälle, että voisiko hän viedä työpajassa nousseita käytännön tason kehitysehdotuksia esimerkiksi kielikysymysten osalta itse eteenpäin organisaationsa sisällä. Sain vastaukseksi, että valitettavasti hänen vaikutusmahdollisuutensa ovat rajalliset, mutta kehotti minua ottamaan suoraan yhteyttä kyseisen taidelaitoksen johtoon. Lopuksi jäin pohtimaan, kuka vie kehitystä eteenpäin, jos taidelaitosten sisällä toimivat asiantuntijat eivät tätä tee? Jälleen nousi esiin pitkäjänteisen sillanrakennuksen ja yhteistyön tarve, johon New Theatre Helsinki -hanke vastaa.

Muutos syntyy yhteistyön ja osallisuuden toteutumisen kautta

Olen tuonut tässä artikkelissa esiin New Theatre Helsinki -hankkeen tavoitteita, ja sitä, miten ne linkittyvät esimerkiksi Helsingin kaupungin kulttuurivisioon. Olen myös viitanut tutkimuksen kautta nostettuun epäsuhtaan Uudellamaalla toimivien VOS-teattereiden maahanmuuttajataustaisten taiteilijoiden työmahdollisuuksissa esimerkiksi vuosina 2011-2019, ja arvioinut ministeriön Kulttuuripoliittika, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän järjestämien osallistavien työpajojen prosessia konkreettisten käytäntöön vietävien tulosten näkökulmasta. On hyvä, että asiat tiedostetaan päättäjien tasolla, mutta ala kaipaa nopeampia muutoksia esittävän taiteen kentälle vastaamaan yhteiskunnan monimuotoisuutta sekä nostamaan ja pitämään yllä jatkuvaa keskustelua rakenteellisen rasmin purkamisesta.

Yhdeksi tulevaisuuden megatrendiksi on määritelty, että verkostomainen valta tulee voimistumaan. Yhteiskuntajärjestelmät ovat haasteiden edessä sisäisesti ja ulkoisesti. Valtasuhteet ovat muutoksessa samoin kuin vallankäytön muodot. Tulevaisuudessa niin verkostoilla kuin vuorovaikutuksella tulee olemaan yhä enemmän merkitystä. Strategisessa muutoksessa tarvitaan aina molempien, johdon ja kentän, aito osallistuminen. Inklusiivisemmän esittävän taiteen alan kohdalla se tarkoittaa myös valta-asemassa olevien itsereflektointia ja omien ennakkoluulojen läpikäyntiä ja etuoikeuksien tiedostamista. Se tarkoittaa myös kouluttautumista yhteiskunnan moninaisuusasioihin sekä kysymyksiä siitä, mitä kukin meistä voi jo nyt tehdä esimerkiksi yhdenvertaisemman esittävän taiteen kentän puolesta.

Yhteiskunnan rakenteiden kehitys tapahtuu tässä hetkessä. Elämme jo nyt nykyisten toimien ja valintojen kautta tulevaisuutta. Aito muutos ei tapahdu poliitikkojen tai johdon aloitteesta ”siellä jossain”, tai järjestökentän tai aktivistien johdattamana toisaalta ulkopuolelta, vaan yhdessä aktiivisten esittävän taiteen alan toimijoiden, päättäjien ja tutkijoiden yhteistyönä. Tähän kohtaan New Theatre Helsinki -hanke tuo Suomessa oman asiantuntijuutensa.

Inklusiivisuus ja yhteiskunnan moninaisuus voivat yhdenvertaisuuden toteutumisen ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kasvun lisäksi nousta yhteiskuntien kilpailueduksi. Moninainen yhteiskunta on jo Suomessa – myös esittävän taiteen alalla se tuo uusia innovatiivisia mahdollisuuksia.

Lähteet

Helsingin kaupunki 2018. Alueellinen kulttuurikeskus. Toiminnan kuvaus ja palvelukonsepti. Kehittämispalvelut, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/alueellinen-kulttuurikeskus-palvelukonsepti.pdf>

Lahtinen, Emmi & Mäenpää, Marjo & Karri, Sirene & Niiniaho, Kurlin, Aki 2020. Avaus. Ulkomaalaissyntyisten taide- ja kulttuurialan ammattilaisten asema Suomessa. Cupore. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2020/avaus_raportti.pdf

Davide, Giovanzana 2020. Why do we need New Theatre Helsinki? New Theatre Helsinki. <https://www.newtheatrehelsinki.com/post/manage-your-blog-from-your-live-site>

Helsingin kaupunki 2020. Taide ja kulttuuri Helsingissä 2030. Työryhmän visio kaupungille ja kaupunkilaisille maaliskuussa 2020. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/julkaisut/Taide-ja-kulttuuri%20Helsingissa%202030.pdf>

Helsingin kaupunki 2019. Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2018-2035. Helsingin kaupunginkanslian tilastojulkaisuja 2019:3. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/19_03_14_Tilastoja_3_Vuori.pdf

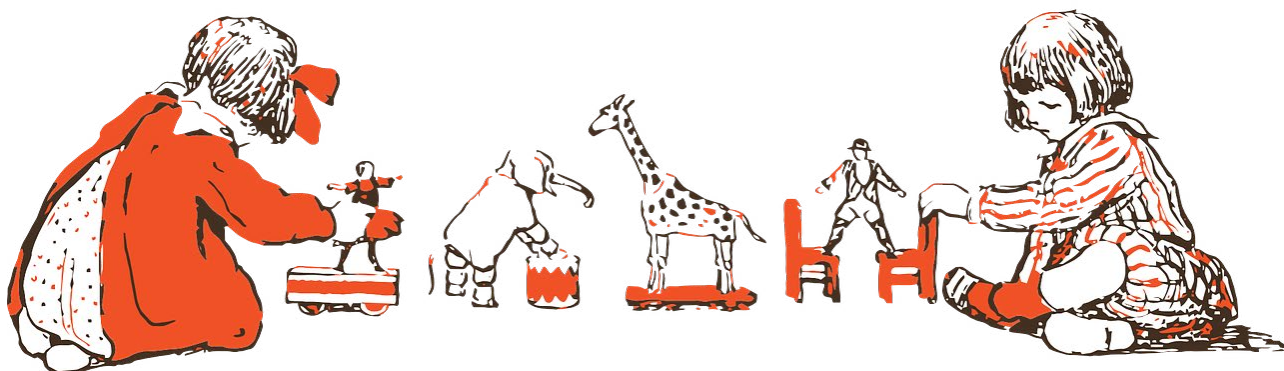
OKM 2020. Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen –työryhmä. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/fc064c33-6ec1-416d-9c14-570109351ec2/5779bc90-f343-4af3-a465-c78759de6c58/MUISTIO_20201009132138.pdf

Helsingin kaupunki 2018. Maailman toimivin kaupunki – Helsingin kaupunkistrategia 2017-2021. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/strategia-ehdotus/>

Mikko Dufva 2020. Megatrendit. Sitran selvityksiä 162. Vantaa: Erweko. <https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/megatrendit-2020.pdf>

New Theatre Helsinki -hankesuunnitelma 2020

New Theatre Helsinki -tilaisuus, Aleksanterin Teatteri, 4.12.202. www.tinfo.fi

Lasten ääni kuuluviin!

Anni Hujala

Neljän vuoden ajan lastenkulttuurialalla toimineena koordinaattorina, ohjaajana ja tapahtumatuottajana lasten oikeuksista huolehtiminen ja varsinkin lasten kuulemisen tärkeys ovat käyneet tutuiksi. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevassa päätöksenteossa. On kuitenkin toinen asia, osaako hän kertoa mielipidettään kysymyksiin, jotka ovat meidän aikuisten asettamia.

Lapsien ja nuorien osallisuus ja osallistaminen onkin noussut keskiöön ministeriön rahoituskanavissa viime vuosikymmenen aikana. Esimerkiksi tänä vuonna (2020) on lanseerattu ”Suomen malli”, jossa lapsien ja nuorien harrastustoiveita pyritään kuulemaan. Jaossa on 9,5 miljoonaa euroa ensi kevään pilottivaiheeseen lasten ja nuorten mieleisen harrastuksen järjestämiseksi koulupäivän yhteyteen. Suomen mallissa lasten ja nuorten kuulemisen välineenä käytetään vuoden 2020 opetus- ja kulttuuriministeriön laatimaa koululaiskyselyä. Kunnat voivat myös itse järjestää kuulemisen välineet, josta käyvät ilmi lasten ja nuorten koulukohtaiset harrastustoiveet.

Olen itse ollut siinä tilanteessa, jossa käytettävissä on ollut tuhansia euroja lapsille ja nuorille mieluisan harrastustoiminnan kehittämiseen. Kun kysyin lapsilta, mitä he haluaisivat harrastaa, vastauksina olivat yleensä ne harrastukset, joita he jo harrastavat tai jotka ovat heille jo entuudestaan muuta kautta tuttuja.

Koululaiskyselyssä 1-9 luokkalaiset valitsevat 76 harrastuksesta mieluisimmat. Esimerkkinä listan harrastuksista mainittakoon muun muassa värkkäys ja keppihevoskerho, geokätköily, painonnosto, yhteisö- ja ympäristötaide. Vaikka harrastuksen nimen yhteydestä löytyy lyhyt selostus harrastuksen sisällöstä, on silti vaikea saada käsitystä täysin tuntemattomasta aiheesta. Kyselyssä on onneksi mahdollisuus myös esittää jokin muu mieleinen harrastus, joka ei ole listassa. Kyselyn koulukohtaisista tuloksista nostetaan

esiin kymmenen eniten mieltymyksiä saanutta harrastusta, joita kunnan ehdotetaan tarjottavan kyseiselle koululle. Näin lasten ja nuorten kuuleminen toteutuu, mutta saameko vastauksina harrastukset, joita jo harrastetaan ja jotka ovat jo valmiiksi tuttuja. Peittykö niiden lasten ääni, jotka eivät harrasta mitään, tai jotka haluaisivat harrastaa jotakin listalta puuttuvaa tai valtavirrasta poikkeavaa?

Ihmisoikeuksista lasten oikeuksiin

Ennen kuin 1950-luvulla Yhdysvalloissa ”keksittiin” nuoruus, lapsia pidettiin, karkeasti arvioiden, pikkuaikuisina, jotka varttuivat suoraan työelämään. Länsimaisten yhteiskuntien tiukat säännöt ja sukupuoliroolit, (siisti koti, järjestäytynyt perhe-elämä selkeine roolijakoineen) toi vastareaktion, antitrendin, joka ilmeni tarpeena tuottaa silloiselle vallitsevalle läntiselle maailmankuvulle päinvastaista toimintaa. Nuoret halusivat toimia toisin kuin mitä heiltä odotettiin. Nuoret puukeutuivat radikaalimmin ja alkoivat käyttää musiikkia ja puukeutumista itseilmaisun välineenä.

1960-luvulla nuorisokulttuuri laajeni äänilevyjen ja elokuvateollisuuden luomien roolihahmojen myötä ja nuorison tapa kyseenalaista vallitsevia arvoja yleistyi. Maailma kansainvälistyi ja musiikki- ja elokuvateollisuuden myötä itsenäistyvä nuoriso näki tarpeelliseksi vaikuttaa yhteiskunnan asenteisiin ja rakenteisiin. Toisen maailmansodan jälkeen ei pelkästään nuoriso havahtunut tarpeeseen tehdä yhteiskunnallisia ja aatteellisia muutoksia, mutta myös Yhdistyneet kansakunnat (YK) halusi taata paremman maailman toteutumisen.

YK:ta edeltäneen, vuonna 1919 perustetun Kansainliiton ydintehtäviä olivat ensimmäisen maailmansodan jälkeisen maailman aseistariisunta, valtioiden välisten asioiden ratkaisu ja elinolosuhteiden ylläpito. Tuolloin valtioiden välinen yhteistyö alkoi kehittyä ja ihmisoikeudet alkoivat nousta esiin työväestön oikeuksia turvaavan ja työelämän kehittämiseen keskittyneen Kansainvälisen työjärjestön (International Labour Organization, ILO) kautta. Siltikään yksilön oikeudet eivät kuuluneet kaikille vaan määräytyivät sukupuolen, etnisen taustan, syntyperän ja yhteiskunnallisen aseman mukaan.

YK:n ihmisoikeuksien julistus allekirjoitettiin vuonna 1948. Vaikka yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus kattaa myös oikeuksia lapsille, vasta vuonna 1959 YK julkisti lapsen oikeuksien julistuksen. Julistus oli kuitenkin melko yleisluontoinen, eikä sitonut valtioita oikeudellisesti. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 1989, muodostettiin sitova lapsen oikeuksien sopimus. Sopimus laadittiin takaamaan muun muassa lasten oikeus erityiseen hoivaan ja huolenpitoon sekä nimeen ja kansalaisuuteen.

Lapsen oikeuksien sopimus koostuu 60 artiklasta, jotka määrittelevät lapsen perusihmisoikeudet. Sopimuksessa nousevat esiin neljä yleisperiaatetta, jotka ovat: 1. syrjimättömyysperiaate, 2. lapsen edun huomioiminen päätöksen teossa, 3. oikeus elämään ja kehittymiseen ja 4. kuulluksi tuleminen. Myöhemmin, vuosina 2000-02, sopimukseen laadittiin kolme lisäpöytäkirjaa, jotka tuomitsevat alle 18-vuotiaden osallistumisen aseellisiin konflikteihin (aiemmin ikäraja oli 15-vuotta), lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan sekä lasten seksuaalisen hyväksikäytön.

Suomessa lapsen oikeuksien julistus vauhditti keskustelua lasten asemasta yhteiskunnassa ja innoitti tarkastelemaan kriittisesti koululaitosta ja sosiaalihuoltoa, mutta vasta 20 vuotta myöhemmin Suomessa koettiin painetta lainsäädännöllisesti laadittaviin lapsipoliittisiin uudistuksiin. Vuonna 1991 Suomi ratifioi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen.

Ensimmäinen lasten oikeuksien toteutumista edistävä lapsiasiavaltuutettu aloitti Suomessa toimintansa vuonna 2005. Lapsiasiavaltuutetun päätehtävänä on seurata lasten ja nuorten elinoloja, arvioida heidän oikeuksiensa ja hyvinvointinsa toteutumista sekä edistää YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. Myös YK:n vuonna 1946 perustamalla lasten olojen parantamiseen keskittyneellä kansainvälisellä järjestöllä Unicef:lla (United Nations International Children's Emergency Fund) on oikeus ja velvollisuus valvoa sopimuksen toteutumista.

Lastenkulttuuripolitiikan alku

Suomen lastenkulttuuritoiminta perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön ehdottamaan lastenkulttuuripoliittiseen ohjelmaan, jonka perustana ovat lapsen oikeudet. Suomessa lastenkulttuuritoiminta nojaa erityisesti Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaan 31, joka tunnustaa lapsen oikeuden lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin ja virkistystoimintaan, sekä osallistumisen kulttuurielämään ja taiteisiin. Tältä pohjalta vuonna 2003 opetusministeriö käynnisti toiminnan, jonka tarkoitus on kehittää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluita koko maassa.

Toiminnan toteuttamisen edellytyksenä oli muodostaa verkosto, joka kartoittaisi ja kehittäisi lastenkulttuuria. Verkoston muodostivat seitsemän toimijaa eripuolella Suomea. Vuonna 2006 yhteistyöverkosto kasvoi ja laajeni alueille, joissa lastenkulttuuritoimintaa ei vielä ollut. Toiminnan myönteisten vaikutusten seurauksena verkostoa laajennettiin opetus- ja kulttuuriministeriön avustuksella seuraaville toimintakausille siten, että vuonna 2013 lastenkulttuurillisia oikeuksia toteuttavia verkoston jäseniä oli jo 11 kappaletta. Kun lapsen oikeuksien sopimuksessa mainittu oikeus taiteeseen ja kulttuurielämään laajeni käytäntöön verkoston eri alueilla, opetus- ja kulttuuriministeriö asetti elokuussa 2012 ohjausryhmän laatimaan ehdotuksen lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi vuosille 2014-2018.

Ohjelmaehdotuksen tavoite oli tukea kaikkien lasten oikeutta taiteeseen ja kulttuuriin sekä vahvistaa lastenkulttuurin asemaa ja toimintaedellytyksiä. Verkosto muuttui valtakunnalliseksi lastenkulttuuria edistäväksi liitoksi vuonna 2015, ja sen jäsenistö on jatkanut kasvuaan. Vuonna 2020 jäsenten määrä oli jo 32, joista uusimpina mainittakoon Föreningen för Drama Och Teater DOT ry, Koulukino, Konserttikeskus ja Kainuun lasten- ja nuortenkulttuurikeskus Kulttura ry. Liiton jäseneksi haetaan ja valituksi hyväksytään liiton arvoja noudattavat ja liiton toimintasuunnitelmaa toteuttamaan sitoutuneet lasten ja nuortenkulttuurikeskukset.

Lasten tuettu tulevaisuus

Lasten oikeuksia edistävä toiminta keskittyy entistä vahvemmin lasten ja nuorten turvalliseen ja tuettuun kasvuun, niin lastenkulttuurijärjestöjen toiminnassa kuin opetussuunnitelmissakin. Opetussuunnitelmassa mainitaan koulun toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavan pyrkimys oppilaan hyvinvointiin ja turvallisen arjen varmistamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on moninaisia toiveita ja tahtotiloja tukea nuorten henkistä ja fyysistä hyvinvointia tarjoamalla esimerkiksi harrastuksia heidän toiveidensa mukaan. Vanhemmilla ja yleisesti aikuisilla on vastuu lasten hyvinvoinnista, koska lapset itse eivät voi ensisijaisesti vaikuttaa omaan elinympäristöönsä.

Ennen YK:n julkistamaa lapsen oikeuksien sopimusta ja lasten olojen parantamiseen keskittynyttä kansainvälistä järjestöä ja lukuisia muita lasten oikeuksia valvovia tahoja, lapset ovat olleet enemmissä tai vähemmissä määrin vanhempiensa, elinyhteisönsä oikeudentunnon ja huolenpidon alaisuudessa. Suuntaus näyttää olevan se, että yhä enenevässä määrin suunnataan katse lasten ja nuorten kuulemiseen, heidän omaehtoisen kasvunsa tukemiseen ja avustavaan ohjaamiseen.

Vaikka vasta 2000-luvulla lain uudistukset ovat vahvistaneet olennaisesti lapsen oikeuksien toteutumista, käytännössä on vielä paljon tehtävää. Esimerkiksi 1990-luvulla säädetyssä perustuslaissa (pykälä 6) todetaan lasten oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Kuitenkin aikuisten arvostava suhtautuminen esimerkiksi pienten lasten mielipiteisiin on vielä alkutekijöissään. Puhumattakaan siitä, että haavoittuvissa oloissa elävien ja vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten osallistuminen elämäänsä ja elinympäristöönsä koskeviin päätöksiin on melko vähäistä.

Vuonna 2016 uudistettu opetussuunnitelma mullisti jälleen monessa mielessä aiemmat kaavat lasten opetus- ja kasvatuseriaateissa. Sen sijaan, että lapselle opetetaan tasavertaisesti kaikille samalla tavalla, niin nykyisessä opetussuunnitelmassa on pyrkimys yksilöidä kunkin lapsen oman kyvyn mukaisesti avaamalla oppilaiden arkeen erilaisia oppimisympäristöjä ja työtapoja, kuten kokeilemistä, tutkimista, toiminnallisuutta, liikkumista, leikkiä. Sen sijaan, että oppimisympäristönä toimii oma luokkahuone ja opetuksen antajana ainoastaan oman luokan opettaja, nyt omaksuttavaksi oppimismahdollisuuksiksi avautuu koko elinympäristö ja erityisesti uusien teknologioiden tuomat mahdollisuudet.

Yhteiskunnan tietoverkoston muutos viimeisen vuosikymmenen aikana on ollut niin mittava, että lapsia opettavat aikuiset ja asioista päättävät ihmiset voivat kokea haasteelliseksi pysyä tässä mukana. Toki lapsi tarvitsee edelleen turvan, hoivan ja huolenpidon, mutta lapsen omien mielipiteiden ja näkemysten huomioiminen vaatii jo valveutunutta ja sisäistynyttä vanhemmuutta. On meidän aikuisten tehtävä tutustuttaa ja opettaa lasta näkemään historia ja ymmärtämään nykytilannetta avoimesti ja kattavasti, jotta lapset ja nuoret pystyvät muodostamaan mielipiteensä asioista, joilla on heille merkitystä. Tuttu, turvallinen ja kannustava ilmapiiri on avainasemassa lasten ja nuorten kuulemisessa.

Lastenoikeuksien viikolla kysyin kahdeksanvuotiaalta, että mitä hänen mielestään voisivat olla lasten oikeudet. Lapsi oli pitkään hiljaa ja kysyi sitten minulta, että enkö voisi antaa vihjettä oikeasta vastauksesta. Lapsi pelkäsi vastaavansa väärin, vaikka kysymyksen ei ole oikeaa tai väärää vastausta. Tänään pyrkimyksemme on kuulla lapsia, mutta olemmeko valmiita myös kuuntelemaan, mitä lapsi meille kertoo?

Lähteet

Ihmisoikeusliitto 2021. Kehitys. <https://ihmisoikeudet.net/yleisesti/kehitys/>

Lastenkulttuuri. Lausunnot ja kannanotot. Lastenkulttuuripolitiikka. <https://www.lastenkulttuuri.fi/lastenkulttuuritieto/lastenkulttuuripolitiikka/>

Jyväskylän kaupunki. Nuorisokulttuuri. <http://www.jkl.fi/ksmuseo/haloo/nuoriso/nuorisokulttuuri1.htm>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:6. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75262>

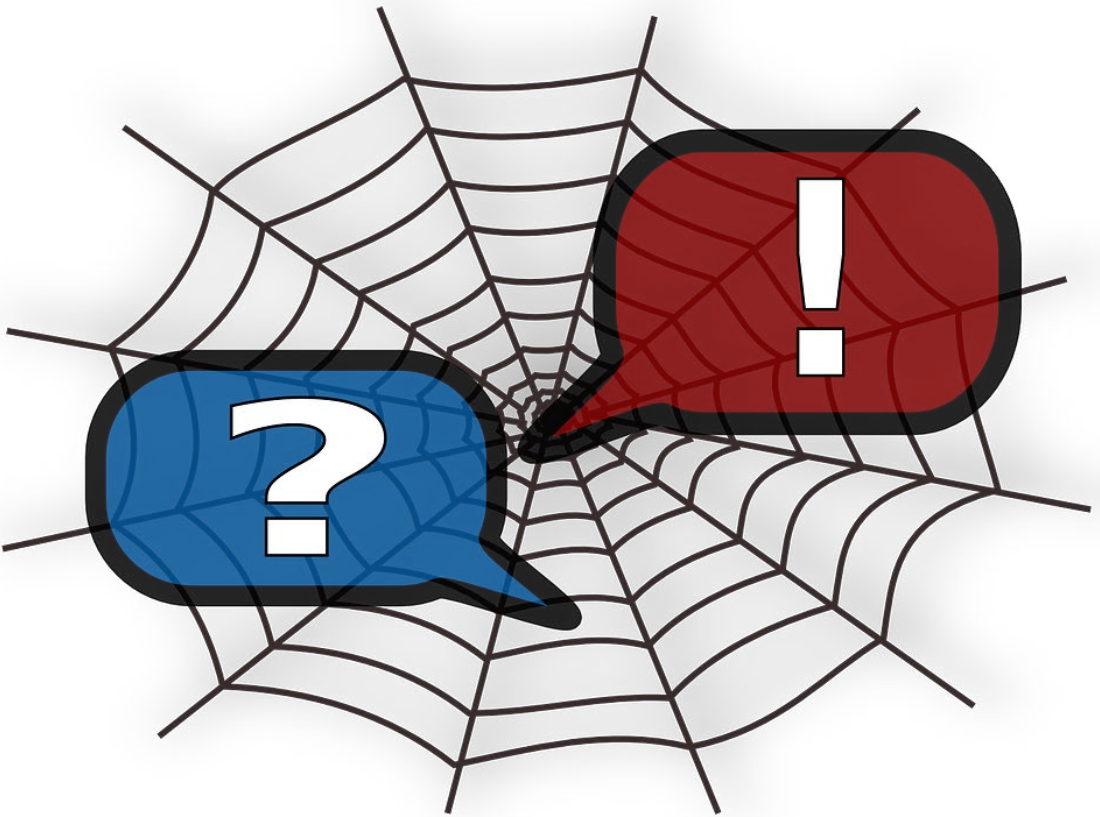
Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Suomen mallin pilottiin haetaan kuntia mukaan – jaossa on lähes 10 miljoonaa euroa lasten ja nuorten harrastuksiin. <https://minedu.fi/-/suomen-mallin-pilottiin-haetaan-kuntia-mukaan-jaossa-on-lahes-10-miljoonaa-euroa-lasten-ja-nuorten-harrastuksiin>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. Lastenkulttuuri ja taiteen perusopetus. Koululaiskysely. <https://minedu.fi/lastenkulttuuri>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. Harrastamisen Suomen malli. <https://minedu.fi/suomen-malli>

Opetushallitus 2021. Perusopetuksen opetussuunnitelman ydinasiat. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-ydinasiat>

Unicef 2021. Lapsen oikeuksien julistus. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-julistus/>

Mikroaggressiot ja muut loukkaavat eleet

Katriina Lappalainen

Elämme poliittisen korrektiuden aikaa ja yhteiskunnassamme myös vaalitaan ajatus-tasa-arvon toteutumisesta ja yhdenvertaisuudesta. Kuitenkin tietynlaiset ajatukset ja oletukset ovat meissä syvällä ja niillä myös tahtomattaan joskus loukataan muita. Nainen ei perinteisesti osaa ajaa autoa ja supisuomalaisesta kantaväestöstä poikkeavan näköisen henkilön ei ajatella olevan täysin suomalainen ja osaavan suomalaisia juttuja. Sitä tulee myös helpoksi kysyneeksi mistä toinen on kotoisin, jos ulkonäössä on mitään viitteitä Pohjoismaiden ulkopuolelle.

Ulkonäköön tai muuhun ominaisuuteen liittyvä stereotyyppinen oletus on sellaista väheksyntää, johon ei enää tänä päivänä pitäisi olla perusteita. Puhutaan myös toiseuttamisesta. Eleet tai oletukset, jotka liittyvät siihen, mitä (vähemmistö)ryhmää toinen edustaa, voidaan käsittää mikroaggressioiksi, koska ne loukkaavat. Pidätkö laukustasi tiukasti kiinni, kun ratikkaan tulee ihonväriltään tummempi henkilö? Fyysinen ele on myös mikroaggressio ja viittaa negatiiviseen oletukseen, jonka olet muodostanut pelkän ulkonäön perusteella.

Mikroaggressio käsitteenä on rantautunut meille Yhdysvalloista. Kyseessä on pieni sanallinen tai käytöksellinen loukkaus, johon voi syyllistyä jopa tietämättään. Toisin sanoen, puhumme eleistä, jotka voidaan tulkita jollain tasolla loukkaaviksi, jopa aggressiivisiksi. Käsitteellä viitataan siis tahallisiin tai jopa tahattomiin, usein rasistisiin, loukkauksiin, jotka kohdistuvat johonkin perinteisesti syrjittyyn ryhmään. Tällainen loukkaus voi olla jopa harmiton kysymys: ”Mistä olet kotoisin?”.

Kysymys liittyen toisen kotimaahan tai siihen osaako hän suomea, voidaan kokea loukkaavaksi, koska se pitää sisällään oletuksen siitä, että henkilö ei ole suomalainen. Ja vielä tarkemmin; kun oletus perustuu esimerkiksi pelkkään ulkoiseen tekijään, kuten ihonväriin. Kannustavaksi tarkoitettu huomio siitä, miten hyvin toinen osaakin suomea, voi olla kuin isku kysyjältä toisen kasvoille. Miksi en osaisi suomea, olenhan syntyperäinen suomalainen?

Myös toisen hiusten ihastelu tai koskettelu voidaan kosketeltavan puolelta kokea mikroaggressioksi. Vaikka tekijä ei tarkoita mitään pahaa, toiseuttaa toisen ihonväriin tai esimerkiksi juuri hiuksiin liittyvä, positiiviseksikin tarkoitettu kommentti ja vahvistaa rasistisia stereotypioita. Loogisesti ajateltuna asia on monimutkainen; voin siis ihastella ulkonäöllisesti valtaväestöön sulautuvan lapsen kauniita hiuksia, mutta en voi sanoa mitään kivaa vähemmistöä edustavalle lapselle, jonka vallattomat afrokiharat ovat minusta kauniit?

Erlaiset alistustekijät

Kun puhutaan perinteisesti syrjityistä ryhmistä, tarkoitetaan usein vähemmistöjä, jotka ovat kokeneet epätasa-arvoista kohtelua kautta aikain. Tai esimerkiksi naisista, jotka eivät vieläkään ole miesten kanssa täysin yhdenvertaisia. Näitä ryhmiä yhdistävät sellaiset alistustekijät, jotka voivat olla systemaattisia tai rakenteellisia ja joita voi yhdellekin yksilölle kasautua monia.

Sukupuolien sisällä tai näiden välillä alistustekijä voi olla ikä, se voi olla seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä, syntyperään liittyvä, toimintakyvystä johtuva, yhteiskuntaluokkaperusteinen tai ihan vain asuinpaikan vuoksi ilmenevä. Nämä tekijät altistavat epätasa-arvolle. Oletuksia tai kysymyksiä ulkonäköön, sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen voi tulla kohtuuttomuksiin asti. Kaikki kysymykset eivät ole hyvää tarkoittavia tai kauniisti aseteltuja ja aiheuttavat siksi yleisesti pahaa mieltä. Kivatkin huomiot muistuttavat tutusta kaavasta.

Mikroaggressioiden käsite on kasvanut ilmiöksi, joka koskee laajempaa joukkoa ihmisiä ja niistä voidaan puhua melkein missä yhteydessä vain. Tällainen pieni loukkaus toteutuu silloin, kun joku kokee tulleensa sellaisen kohteeksi toisen henkilön puheen tai käytöksen perusteella. On siis miltei mahdotonta määritellä yleisesti, mikä on mikroaggressio ja mikä ei sitä ole, kun kyse on yksilökohtaisesta kokemuksesta ja loukatuksi tulemisen tunteesta.

Ilmiö ei ole uusi, mutta siitä muodostettu käsite on tuore. Sosiaalisen median myötä asialle on myös saatu uudenlaista näkyvyyttä ja mikroaggressioon syyllistyneitä henkilöitä on voitu kohdella julmastikin. Kun kyse on puhtaasta vahingosta, on ikävää joutua

tuomitukseksi julkisesti. Sen vuoksi uudenlainen tunnistaminen ja esimerkiksi asiaan perehtyminen työpaikoilla olisi tärkeää, jotta ainakin vahingossa tapahtuneita kömmähdyksiä ja niiden seuraamuksia voitaisiin välttää. Kukaan ei varmasti halua olla tietämättään tahditon.

Tasapainoilun vaikeus

Luonnollisestikin toisen puheen tai käytöksen voi tulkita, tai haluta tulkita väärin ja omista lähtökohdistaan. Siksi mikroaggressiosyytöksiä voi käyttää myös aseena. Sosiaalisen median mahdollistamat pikatuomiot ja negatiivinen julkisuus saattavat johtaa kohutuuttomaan haittaan esimerkiksi työstä irtisanomisen muodossa tai vaikeutena harjoittaa omaa elinkeinoaan pysyvän leiman vuoksi. Varsinkin sosiaalisessa mediassa keskusteluissa pitäisi aina muistaa kantaa myös vastuu omista kommentteistaan.

Yhdysvaltain yliopistokampuksilla on vaadittu vierailijoiden rajaamista heidän mielihäpeidensä tai aatteidensa vuoksi ja luentojen sisältöjä on vaadittu muutettavaksi, koska sisältö voi laukaista oppilaalla olevan trauman. Syytöksiltä välttyminen vaatii uudenlaista tunnistamista ja osaamista ja esimerkiksi Yhdysvalloissa organisaatiot kouluttavat jo henkilöstöä välttämään mikroaggressioita ja niiden mukana mahdollisesti seuraavaa negatiivista julkisuutta. Kuka tahansa voi joutua syytösten kohteeksi ja varsinkin sosiaalisen median kanavia pitkin vahinko voi kasvaa nopeasti suureksi.

Toisten huomioonottamisen ja hyvän käytöksen myötä on myös vaara viedä omaehtoinen varovaisuus liiallisuuksiin. Jos mitään ei uskalleta tehdä tai sanoa siinä pelossa, että aiheutetaan pahaa mieltä, ihmisistä voi tulla arkoja kaikenlaisen ilmaisun suhteen. Tietyissä tilanteissa kassista on myös kehdattava pitää tiukka ote, ettei käy huonosti. Joskus voi tosiaan olla haastavaa tasapainoilla poliittisen korrektiuden ja tarpeellisen vuoropuhelun aallokossa. Tilanteet eivät aina ole selkeitä, eikä niihin ole mitään yleisesti pätevää ohjetta.

Ahdistumisvaroitukset

Ahdistumisvaroitukset (*trigger warnings*) tai sisältövaroitukset ovat keino suojata katsojaa varoittamalla etukäteen sanoista, kuvista tai muusta sisällöstä, joka voi laukaista kokijassa ahdistusta, järkytystä tai kärsimystä. Myös lapsia voidaan suojella sisältövaroituksilla ja erilaisilla suosituksilla. Ajatus ahdistumisvaroituksista voidaan laajentaa koskettamaan kaikenlaista sisältöä, jonka voidaan ennakoita aiheuttavan ahdistumista. Rajan vetäminen on tässäkin asiassa vaikeaa: mistä kaikesta ja keitä kaikkia on syytä varoittaa? Taidemuseoissa erityisen raa’asta, väkivaltaisesta tai esimerkiksi seksuaalisesta sisällöstä usein tiedotetaan näyttelyyn saapuville ja esimerkiksi lapset pyritään ottamaan hyvin huomioon.

Yhdysvalloissa yliopistokampusten oppilaat ovat joissain tapauksissa vaatineet vapautusta velvoitteesta osallistua luennolle tai lukea kirjallisuutta, joka sisältää ahdistumista aiheuttavia aiheita ja yliopistokampukselta on vaadittu poistettavaksi taidetta, jonka sisällön on väitetty voivan aiheuttaa stressitakaumia erilaisten väärinkäytösten uhreille.

Jotkut oikeustieteen opiskelijat ovat jopa ehdottaneet Harvardin yliopistossa, ettei raiskauslakkia opeteta lainkaan sen mahdollisen haitallisuuden vuoksi. Ajatus ahdistumisvaroituksista ja ahdistumista aiheuttavasta sisällöstä on levinnyt Yhdysvaltojen ja yliopistomaailman ulkopuolelle koskettamaan laajemmin epämiellyttäviä aiheita. Keskustelua herättää erityisesti se, voidaanko jokainen yksilö huomioida erikseen, kun monipuolisista sisällöistä aina löytyy jotain, mikä voi jollain tavalla tuottaa joillekin ahdistusta.

Turvalliset tilat

Turvallisten tilojen alkuperäinen idea on ollut tarjota syrjityiksi tulleille henkilöille tai perinteisesti syrjityksi tulleeseen ryhmään kuuluville ihmisille tila, jossa heidän ei tarvitse tuntea itseään uhatuksi millään tavalla. Joskus tilat ovat jopa tarkoitettu ainoastaan vähemmistöjen edustajille, niin että tilaan sallitaan pääsy vain esimerkiksi yhden vähemmistöryhmän edustajilta. Yleisesti turvalliset tilat ovat voineet olla erillisiä huoneita tai alueita, joissa esillä on pelkästään mukavia ja vaarattomia asioita, jopa lohduttavia objekteja, kuten pehmoeläimiä tai mukavia oleskelutuoleja. Traumaa kokeneet ovat voineet mennä näihin tiloihin ilman pelkoa tulla syrjityksi tai että jokin laukaisee muiston traumasta.

Yhdysvalloissa on myös ehdotettu kokonaisten yliopistokampusten muuttamista turvallisiksi tiloiksi ja sen myötä esimerkiksi kaikki senkaltainen, mikä muistuttaa historiassa tapahtuneista vääryyksistä tai epäoikeudenmukaisuudesta, tulisi poistaa. Patsaita on vaadittu siirrettäväksi ja rakennuksia nimettäväksi uudestaan, kun historiallisesti merkittävien ja arvostusta niittäneiden henkilöiden toiminta nykyajan normien mukaan näyttyy esimerkiksi rasistisena.

Oppilaiden joukossa pitkälle viedyt turvalliset tilat ovat herättäneet myös kritiikkiä ja esimerkiksi Ohion yliopiston seinään on jokin taho kirjoittanut: ”Ahdistumisvaroitukset: Turvallisista tiloista ei ole oikeassa elämässä!” Silti myös Suomessa monet julkiset tilat ovat julistautuneet monikulttuurisiksi, kaikille avoimiksi ja syrjinnästä vapaiksi tiloiksi. Tällaisilla toimilla voidaan viestiä kaikkien ja kaikenlaisten ihmisten olevan tervetulleita, eikä kenenkään ainakaan teoriassa tarvitse etukäteen miettiä tai pelätä joutumista ahdistelluksi tai muuten väärinkohdeksi.

Kultainen keskitie

Mikroaggressioiden tunnistaminen on tärkeää, jotta voidaan välttää tahattomia loukkauksia. Työpaikoilla ja oppilaitoksissa pitäisi turvallisen ja hyvän olotilan olla taattu ihan jokaiselle ja sen toteutumisen tulisi olla jokaisen vastuulla. Kuitenkaan poliittinen korrektius ei saisi hiljentää monipuolista keskustelua ja vuoropuhelua, eikä omaa asemaansa esimerkiksi vähemmistön edustajana tulisi käyttää väärin. Reilun ja tasapuolisen vuoropuhelun perusteita olisi syytä miettiä puolin ja toisin.

Tarvitaan enemmän ymmärrystä, osaamista, yhteistyötä ja kykyä hyväksyä ja antaa anteeksi myös toisten tekemät virheet. Niistäkin voi oppia ja kehittyä kohti parempaa. Vastuuta omista valinnoistaan ei voi säilyttää muille. Esimerkiksi monipuolisella taiteella

annetaan jokaiselle mahdollisuus päättää, mitä haluaa nähdä tai kokea. Silloin aikuisen ihmisen voi myös olettaa ottavan itse vastuun siitä, mille itsensä altistaa. Mutta tarvitaan myös uudenlaista tunnistamista ja muiden huomioonottamista, kun maailma, jossa elämme, muuttuu.

Lähteet

Anttila, Anna 2019. Tyttöhan soittaa kuin mies! Kuinka vahvistaa taide- ja kulttuurialan tasa-arvoa ja työhyvinvointia? Viitattu 3.11.2020. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2019/tyttohan_soittaa_kuin_mies_final.pdf

Campbell, Bradley & Manning, Jason 2018. The Rise of Victimhood Culture. Microaggressions, Safe Spaces and the New Culture War. London: Palgrave Macmillan.

Korpela, Tuuli 2020. Cancel-kulttuuri on aikuisten koulukiusaamista. Viitattu 3.11.2020. <https://uusitie.com/cancel-kulttuuri-on-aikuisten-koulukiusaamista/>

Rodriguezin, Emilia 2020. Mistä sä oot kotoisin – Viisi rasistista mokaa, joilla sinäkin ehkä syrjit, vaikka tarkoitat hyvää. Viitattu 3.11.2020. https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/10/22/mista-sa-oot-kotoisin-viisi-rasistista-mokaa-joilla-sinakin-ehka-syrjit-vaikka?utm_source=facebook-share&utm_medium=social&fbclid=IwAR2sIzON3yLQ6edV1j3s-3jEeXcuVMO7ZqUNyYYh5YJjtx-0V2yGL-SzW9Ik/

Osallistavaa kulttuuripolitiikkaa Helsingissä

Antti Sarpo

Osallisuus on osallistumista, vaikuttamista, itsensä merkitykselliseksi tekemistä ja mahdollisuuksien avaamista. Se on johonkin kuulumista ja mukaan ottamista, yhteensopivuutta, liittymistä ja ihmisten yhteisyyttä. Ennen kaikkea osallistuminen on ihmisoikeus ja olennainen osa demokratiaa. Mitä osallisuus tarkoittaa kulttuurikentän muutoksessa? Mikä rooli kuluttajalla, käyttäjällä, yleisöllä, kansalaisella, ihmisellä tai asukkaalla on uudenlaisen kulttuurikentän rakentumisessa? Kuvaan seuraavassa osallisuutta käsitteenä ja Helsingin kaupungin osallisuuden periaatteita suhteessa käytännön ratkaisuihin helsinkiläisessä kulttuuripolitiikassa. Käytännön esimerkkinä osallisuuden käsitteen monitulkintaisuudesta voidaan pitää helsinkiläisen kulttuuritalotulokkaan, Maunula-talon suhdetta perinteisempiin kulttuuritaloihin Helsingissä.

Osallisuus käsitteenä

Osallisuus on sana ja käsite, jonka kanssa meistä jokainen vähänkään julkisella sektorilla työskentelevä on ollut tekemisissä jo niin taajaan ja erilaisissa asiayhteyksissä, että sen merkitys hakee muotoaan. Jokainen ymmärtää tiedostaen tai tiedostamatta osallisuuden hyvin eri tavoin ja eri tasoisena käsitteenä. Isossa, laajakulmakuvassa, koko yhteiskunnan tai yhteiskuntien osalta osallisuutta voi pohtia vaikkapa megatrenditasolla. Sitran Megatrendit 2020 -selvityksessä osallisuuden roolia demokratiakehityksessä pohditaan otsikolla: “Verkostomainen valta voimistuu”. Selvityksessä todetaan yhteiskuntajärjestelmien olevan haasteiden edessä, kun maailman valtasuhteet ja vallankäytön muodot ovat muutoksessa. Iso kysymys muutoksen keskellä on itse demokratian haastaminen monista suunnista. Vaikka globaali keskustelu kärjistyy erilaisten näkemysten välillä, sitä leimaa yksimielisyys siitä, että muutosta nykyisiin järjestelmiin kaivataan esimerkiksi osallisuuden ja päätösten teko- ja toteuttamiskyvyn lisäämiseksi.

Osallisuus on monisyinen käsite, joka yhdistää sekä poliittisia että sosiaalisia ulottuvuuksia. Osallisuus -käsitteen varjon alle mahtuu useita erilaisia lähestymistapoja ja merkityksiä, ja sitä on mahdollista tarkastella lukuisista eri näkökulmista. Sosiaali-, työllisyys- ja terveystieteissä voidaan puhua sosiaalisesta osallisuudesta, jolla yksinkertaistaen tarkoitetaan syrjäytymisen vastakohtaa, eli keinoja lisätä kansalaisten aktiivisuutta. Tässä kontekstissa osallisuuden tavoitteena on aktivoida syrjään jääneitä ihmisiä, sekä varmistaa yhteiskunnan yhdenvertaiset palvelut. Lisäksi on tärkeää tunnistaa, miten osallisuus lisää voimaantumisen ja valtaistumisen kokemusta ihmisissä, miten jokainen meistä voi kokea olevansa osallisia omaan elämään ja yhteiskuntaan.

Helsingin kaupunki ja osallisuus

Osallisuutta voidaan tarkastella myös yleis- ja ihmisoikeudellisesta näkökulmasta demokratialasien läpi katsoen, eli pohtia, miten osallisuus ja demokratiakehitys kulkevat käsikkäin, sekä miten osallisuus lisää luottamusta hallintoon ja sen legitimitettiin. Helsinki on sanoittanut keinonsa luoda tätä luottamusta omassa Osallisuus- ja vuorovaikutusmallissaan: ”Helsinki kutsuu kaupunkilaisia ja kumppaneitaan mukaan kehittämään kaupunkia, sen palveluita ja alueita. Helsinki on yhteisöllisyyden, vaikuttavien tekojen ja kohtaamisten paikka. Kaupungin päätöksenteko on avointa ja osallistavaa. Positiivista kaupunkikokemusta välitetään myös hyvän palvelukulttuurin ja vuorovaikutteisen viestinnän kautta.”

Helsinki suhtautuu tähän luottamuksen herättämiseen vakavasti ja on kirjannut omaan hallintosääntönsä osallisuuden periaatteet: yksilöiden ja yhteisöjen osaamisen ja asiantuntijuuden hyödyntäminen, omaehtoisen toiminnan mahdollistamisen ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien luominen. Nämä kolme periaatetta toteutuessaan käytännössä ja koko kaupunkiorganisaation läpileikkaavasti takaisivat kieltämättä monelle kokemuksen merkityksellisyydestä ja roolista yhteisen kaupungin rakentamisessa. Käytännössä näitä pyrkimyksiä voidaan tarkastella vaikkapa Helsingin kulttuuripolitiikan tavoitteiden kautta.

Osallisuus on myös kulttuuripolitiikassa pysyvä keskustelun aihe. Miten osallisuus lisää ihmisten merkityksellisyyden kokemusta? Miten se lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta? Miten osallisuus voisi olla osaltaan rakentamassa kulttuurin kautta kokonaista käsitystä kaupungista? Helsingissä luotiin vuonna 2020 uusi taide ja kulttuurivisio. Kulttuurityötä ja helsinkiläistä kulttuurin kenttää ohjaava visio on nimeltään *Taide ja kulttuuri Helsingissä 2030*. Tässä kymmenvuotissuunnitelmassa tai haavepaperissa osallisuudella on suuri rooli. Yhtenä kolmesta kärjestä visiossa on otsikoituna komeasti kalskahtaan: ”Jokaisen helsinkiläisen elämä on osa yhteistä helsinkiläisyyttä.” Visiossaan Helsinki tuntuu olevan perin sitoutunut osallisuuden vahvistamiseen myös kulttuuripoliittisesta näkökulmasta. ”Jokainen helsinkiläinen luo kulttuuria ja on sen arvokas asiantuntija. Eri ikäiset, eri kieliset, erilaisista kulttuurisista, etnisistä, sosioekonomisista ja koulutustaustoista tulevat ja eri puolilla kaupunkia asuvat helsinkiläiset ja heidän tarinansa muodostavat kaupungin hengen. Kaupunkilaisten kulttuuriset verkostot ulottuvat kaikkialle maailmaan.”

Helsinki näkee visiossaan kaupunkilaisten osallisuuden muokkaavan kaupunkia ja sen identiteettiä. Visiossa ja osallisuuden periaatteissa yksilöt ja erilaiset kaupunkilaisryhmitymät nähdään muutosta tekevinä voimina, joille ollaan valmiita, ainakin periaate-tasolla, antamaan vastuu ja valta rakentaa itselleen sopivaa kaupunkia. Kuten kaikissa visioissa, myös tässä Helsingin taide- ja kulttuurivisiossa on mukana rahtunen utopiaa. Ovatko Helsingin kaupungin osallisuuden rakenteet siinä kunnossa, että tähän visioon voidaan päästä? Leikkaavatko kaupungin omat periaatteet läpi koko kaupungin? Mitä Helsinki on oikeasti valmis tekemään kaupunkilaistensa osallisuuden tunteen vahvistamiseksi?

Osallisuuden keinovalikoiman tulee olla monipuolinen, sillä osallisuus on sekä yksilöllistä tunnetta – osallisuuden kokemusta – että yksilöllistä toimintaa. Osallisuuden kokemus syntyy tunteesta johonkin kuulumisesta ja mukana olemisesta. Toimintana osallisuus on taas vaikuttamiseen käytännössä osallistumista. Osallistuminen on siis osallisuuden lähikäsite, joka kuvaa osallisuuden toiminnallista ulottuvuutta: osallistuminen on konkreettista mukanaoloa ja vaikuttamista. Osallistuminen liittyy osallisuutta konkreettisemmin kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin itseään ja lähipiiriään koskevassa sekä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Osallistuminen voi olla osallistumista esimerkiksi erilaisiin tapahtumiin, tempauksiin ja päätöksentekoon eli vaikuttamista, vapaa-ajan toimintaa tai kansalaistoimintaa. Osallistuminen voi olla pitkäjänteistä osallistumista tai reagointia jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Osallistumalla yksilö voi toteuttaa itseään, vaikuttaa omaan elämäänsä ja itselleen tärkeisiin asioihin. Tässä Helsingin tapauksessa kaupunki uskoo ja toivoo kaupunkilaistensa kokevan osallisuutta itselleen tärkeään asiaan: omaan kotikaupunkiinsa.

Maunula-talo ja osallisuuden rakenteet

Osallisuus on tärkeää ymmärtää sekä yksilön että yhteiskunnan rakenteiden näkökulmasta, sillä kuulumisen tunteeseen ja mahdollisuuteen osallistua vaikuttavat lisäksi yksilön voimavarat, yhteiskunnan tarjoamat resurssit ja asenneilmapiiri. Laajempaan kokemukselliseen ilmiöön osallisuutta määrittävät kokemus osallisuudesta yhteiskunnan sosiaalisiin, poliittisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin instituutioihin. Perusajatuksena on kuulluksi tuleminen oikeus sekä osallistuminen olemassa olevaan.

Mitä nämä taide- ja kulttuurivision haaveet ja osallisuusmallin periaatteet sitten voisivat tarkoittaa käytännössä? Eräänä helsinkiläisenä osallisuuskokeiluna voidaan pitää, jo ennen Helsingin kulttuurivision luomista, vuonna 2016 Helsingin Maunulaan perustettua Maunula-taltoa, jonka keskeinen toiminnan toteuttamisen ja suunnittelun lähtökohta oli osallisuus ja sen vahvistaminen. Toimin itse kolmen kaupungin palvelun johtajasta koostetussa johtotiimissä, niin Maunula-talon rakentamisen ja toimintamallin pystyttämisen kuin käynnistämisenkin ajan. Pidin ja pidän tärkeänä, että osallisuuden rakenteet kirjataan, niistä sovitaan ja pidetään huolta.

Maunula-talolle luotiin yhdessä asukkaiden kanssa Maunula-talon toimintamalli, joka kuvaa velvoittavasti toimijoita huolehtimaan, että asukkaat osallistuvat talon päätöksentekoon, toiminnan suunnitteluun ja sen toteuttamiseen. Alusta asti Maunula-talon toimintaa on johdettu kaupunkiorganisaatiolle poikkeuksellisella tavalla: yhdessä johtaen eri palveluiden ja asukkaiden kanssa. Maunula-talossa osallisuus ei näydy vain periaate- tai juhlapuhetasolla, vaan se on keskeinen toiminnan polttoaine.

Maunula-talolla on johtotiimi, jonka yksi jäsen on vuosittain vaihtuvan Maunula-talon neuvottelukunnan asukasjäsen. Asukasjäsenet ovat mukana työryhmissä tasavertaisena, suunnittelemassa toiminnan sisältöä sekä viestintää ja he huolehtivat yhdessä kaupungin asiantuntijoiden kanssa osallisuuden rakenteista. Neuvottelukunnan asukasjäsenet valitaan vuosittain avoimessa foorumissa, jossa kuka tahansa asiasta kiinnostunut voi asettua ehdolle. Tämän kaltainen osallisuus vaatii osallistujalta sitoutumista ja mahdollisuutta käyttää yhteisen asian edistämiseen kosolti aikaa, johon suurella osalla ihmisistä ei ole käytännöllisesti katsottuna mahdollisuutta. Tästä syystä Maunula-talon osallisuuden keinovalikoimiin on rakennettu myös osallistuva yhteissuunnittelu, jossa kuka tahansa voi ideoida toiminnan sisältöjä, kehittää niitä eteenpäin tai vain äänestää omasta mielestään kiinnostavimpia ideoita toteutettavaksi. Osallisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että keinot osallistua skaalautuvat suhteessa omaan kiinnostukseen ja elämäntilanteeseen. Osallistuvassa yhteissuunnittelussa riittää, että lukee kymmenen muiden asukkaiden ideoita läpi ja klikkaa kivoimmalta kuulostavat.

Maunula-talo oli Helsingiltä tietoinen osallisuuden alustakokeilu, jossa asukkaille annettiin keskeinen rooli niin toiminnan suunnittelussa kuin sen validoinnissakin. Kehitettyssä mallissa oli ja on omat haasteensa. Se on työläs toteuttaa, kuten osallisuuden organisointi aina on. Arkihavaintona voidaan kuitenkin melko yksioikoisesti todeta, että kaupunkilaisten itse järjestämät tapahtumat tai osallistuvan yhteissuunnittelun kautta toteutetut kokonaisuudet, ovat olleet Maunula-talon lyhyen historian onnistuneimpia sisältöjä, myös osallistujamäärillä mitattuna.

Alueelliset kulttuuritalot ja osallisuuskäsitys

Kuten kaikissa kokeiluissa, onnistumisia on järkevää pyrkiä mallintamaan. Niin myös Maunula-talon tapauksessa. Vuonna 2017 Helsingin kansliapäällikkö asetti kulttuuritalo-työryhmän, jonka tehtävänä oli ajantasaistaa ja selkeyttää helsinkiläisten monitoimijaisien kulttuuritalojen (Stoa, Vuotalo, Kanneltalo, Malmitalo) roolia ja tavoitteita sekä sitä, miten ne tuottavat lisäarvoa käyttäjilleen, kumppaneilleen, omalle yhteisölleen ja koko kaupungille. Lisäksi ryhmälle oli asetettu tavoite tutkia, voidaanko Maunula-talossa

hankittuja osallisuusrakenteiden kokemuksia soveltaa muihin helsinkiläisiin kulttuuritaloihin. Työryhmä, jonka jäsenenä toimin, toteutti palvelukonseptipaperin nimeltään *Alueellinen kulttuurikeskus - toiminnan kuvaus ja palvelukonsepti*. Jälkeenpäin voidaan todeta ja kuten palvelukonseptipaperin johdannossa mainitaan: ”Eniten keskustelua herätti osallisuuden käsitteen ja menetelmien tulkinta, Maunula-talon osallisuusmallien suhde muihin keskuksiin, taiteellisen toiminnan keskeisyys palvelukonseptissa ja tarvittavien resurssien takaaminen...”

Mutkia oikoen voidaan todeta, että Maunula-talon osallisuuden malli ei ollut toteutettavissa kaupungin muissa kulttuuritaloissa, koska Maunula-talon toimijoiden tahtotila osallisuuden kokemuksen vahvistamiseksi niin tavoitteena, rakenteellisesti kuin myös aidosti käytännössä koettiin liian vahvaksi siirrettäväksi muiden kulttuuritalojen toimintaan. Palvelukonseptin kuvauksessa Maunula-talo on kuvattu erillisenä saarekkeena juuri tästä syystä. Kulttuuritalotyöryhmä ei silloisessa työskentelyssään päässyt samalle viivalle osallisuuskäsityksessään, koska pitkän perinteen siivittämänä osallisuus nähdään jonain muuna kuin mitä myöhemmin Taide- ja kulttuurivisiossa tai aikaisemmin Helsingin yhteisen osallisuusmallin periaatteissa. Kulttuuritaloryhmä päätyi linjaukseen, joka on hyvin toisen kaltainen kuin Helsingin kaupungin osallisuuden periaatteet. Keskeinen osallisuuden elementti alueellisissa kulttuurikeskuksissa on taideyhteisön ja taidetoimijakentän vahvistaminen. Talojen asiakkuudet jakaantuvat selvästi kahtia: talojen ohjelmisto syntyy osallistavasti ja vuorovaikutuksessa taideyhteisöjen kanssa.

Näin todetessaan alueelliset kulttuurikeskukset valitsevat osallistettavakseen hyvin rajatun ammattiryhmän, jonka osallisuutta katsotaan olevan viisasta edistää. Karkeasti kärkeäen kaupunkilaisille, ei taiteen ammattilaisille, jätetään seuraajan, lipun ostajan rooli. Perusteluna tälle jaottelulle selvityksessä käytetään Kulttuuriministeriön raporttia *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus*, jossa selvityksen mukaan määritellään, että saavutettavuus edistää osallisuutta. Tämä mielestäni rajusti ja tarkoitushakuisesti yksinkertaistava johtopäätös jättää osallisuuden muut näkökulmat huomiotta.

Lopuksi on tulevaisuus

Maunula-talon osallisuusrakenteiden ja muiden helsinkiläisten alueellisten kulttuuritalojen yhteensopimattomuus on hyvä esimerkki osallisuuden käsiteviidakosta ja siitä, kuinka hankala on tehdä johtopäätöksiä käymättä hyvää ja pitkää dialogia siitä, mitä kulloinkin osallisuudella tarkoitetaan. Myös aika tekee tehtävänsä. Vuonna 2017 ei vielä päästy 1960-luvulta alkaneesta keskustelusta kovin pitkälle. Alueellinen kulttuurikeskus-toiminnan kuvaus ja palvelukonsepti toteaa vailla ironiaa: ”60-luvun perintönä osallisuus on ollut aina näkyvä osa talojen toimintaa. Parhaiten se tulee esille alueellisten kulttuurikeskusten ideologisessa lähtökohdassa, jonka mukaan taide kuuluu kaikille ja taiteen kulutusta tulee tukea erityisesti sellaisilla alueilla tai väestöryhmissä, joissa se perinteisesti on ollut kantakaupunkia tai ylempää keskiluokkaa harvinaisempaa.”

Mielestäni tämä näkemys on valitettava. Se ei kohota kaupunkilaisia yhdenvertaisesti samalle viivalla, eikä anna heille mahdollisuutta hyödyntää osaamistaan toisten hyväksi, tai toteuttaa omaehtoista toimintaa, vaan antaa kaupunkilaiselle katsojan ja sivusta seuraajan roolin. Toiveita herättää kuitenkin moderni ja laaja-alaisempi näkökulma tuoreessa

Helsingin taide- ja kulttuurivisiossa: ”Taide- ja kulttuurilaitokset toimivat kokemisen, tekemisen ja oppimisen ympäristöinä niin lapsille kuin aikuisille. Niiden ovet ovat auki kaupunkilaisten osallisuudelle ja moninaistuvalla yhteistyöllä, ja ne ulottavat työnsä myös seinensä ulkopuolelle.”

Lähteet

Dufva, Mikko 2020. Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162. Viitattu 13.3.2020. <https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/megatrendit-2020.pdf>

Helsingin kaupunki 2017a, Alueellinen kulttuurikeskus - Toiminnan kuvaus ja palvelukonsepti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/alueellinen-kulttuurikeskus-palvelukonsepti.pdf>

Helsingin kaupunki 2017b, Työryhmän asettaminen kehittämään monitoimijaisien kulttuuritalojen työtä. <https://dev.hel.fi/paatokset/asia/hel-2017-011957/u02100vh1-2017-151/>

Helsingin kaupunki 2018. Osallisuus ja vuorovaikutusmallin yleisesitys 2018. <https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/asukasyhteisty/osallisuusmalli-yleisesitys-2018.pdf>

Helsingin kaupunki 2020. Taide ja kulttuuri Helsingissä 2030. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/julkaisut/Taide-ja-kulttuuri%20Helsingissa%202030.pdf>

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1

Meriluoto, Taina & Litmanen, Tapio 2019. Osallistu! Pelastaako osallistaminen demokratian? Vastapaino: Tampere.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus Loppuraportti Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75254/tr15.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pomo, kannustaja, sovittelija vai muusikko muiden mukana? Hyvää äänenjohtajaa etsimässä

Petra Lujala

Sinfoniaorkesteria kuunnellessamme emme useinkaan tule ajatelleeksi, miten orkesteri on järjestäytynyt. Mitkä asiat vaikuttavat siihen, kuinka yhtenäisesti orkesteri soittaa? Kuinka suuri osuus kapellimestarilla on esityksen lopputulokseen? Kuinka paljon äänenjohtajan paikalta voi manipuloida orkesteriharjoituksia tai konserttia? Tai millaisia taitoja äänenjohtajalta vaaditaan?

Sinfoniaorkesteri koostuu useista eri soitinryhmistä, joissa jokaisella instrumenttiryhmällä on oma ryhmän- eli äänenjohtaja. Ykkösviulun äänenjohtajaa, konserttimestaria voidaan kutsua myös liideriksi (engl. leader). Hän liidaa, eli johtaa orkesteria omalta paikaltaan, mikäli varsinaista kapellimestaria ei ole ollenkaan tai jos kapellimestarin taidot ovat puutteelliset tai hän on syystä tai toisesta kykenemätön johtamaan. Näin on alun alkaen toimittu, kun orkesterit olivat pienempiä ja edelleen vielä tänäkin päivänä kamarimusiikillisissa kokoonpanoissa.

Äänenjohtaja on yleensä sektion sa taitavin ja arvokkain soittaja. Hän osoittaa johtajuuttaan paitsi korkean soittotaitonsa myös sanallisen viestinnän sekä kehonkielen avulla.

Äänenjohtajat ovat tiiminvetäjiä, joilla tulee olla hyvät ihmissuhdetaidot. He toimivat soittajien ja kapellimestarin välisenä yhdyssiteenä yhteistyössä konserttimestarin ja muiden äänenjohtajien kanssa. Äänenjohtajat vastaavat sektionsa yhtenäisyydestä, soloista ja sisääntuloista sekä ohjeistavat sektionsa soittotekniset yksityiskohdat. Lisäksi jousisoittajien äänenjohtajat ovat vastuussa jousitusten tekemisestä.

Äänenjohtajat, kuten muutkin orkesterimuusikot, valitaan työtehtäväänsä koesoiton kautta. Perinteisesti koesoitossa lautakunta kuuntelee orkesteripaikan hakijoita ensin sermin takana. Näin taataan se, että lautakunta (joka koostuu orkesterin vakinaisista muusikoista, intendentistä, kapellimestarista sekä muusikkojenliiton edustajasta), ei tunnista hakijaa etukäteen ja pystyy keskittymään ainoastaan kuulokuvaan perustuvaan arviointiin. Kukin hakija soittaa vuorollaan etukäteen määritellyn konserton osan pianistin kanssa ja sen jälkeen jonkin ennalta valituista orkesteripaikoista yksin. Soittokierroksia koesoitossa saattaa olla useampia ja jokaisen kierroksen päätteeksi lautakunta päättää ketkä hakijoista jatkavat seuraavalle kierrokselle.

Pääpaino koesoitossa on oman instrumentin hallinnassa sekä orkesterikirjallisuuden tuntemuksessa. Äänenjohtajapaikkaa haettaessa orkesteripaikkojen lisäksi voidaan soitattaa enemmän solistista materiaalia sekä myös kamarimusiikkimateriaalia niin, että hakija saa tilaisuuden soittaa yhdessä orkesterin muiden jäsenten kanssa jonkin ennalta määrätyn kappaleen. Viimeisillä kierroksilla sermi lautakunnan ja hakijan väliltä poistetaan. Orkesterin koesoitto on vuosia pysynyt samanlaisena, eikä siihen juurikaan sisälly hakijan haastattelua. Orkesterimuusikon rekrytoinnissa painotetaan nimenomaan soitannollisia ja musiikillisia taitoja. Herääkin kysymys, riittääkö nykyään äänenjohtajan tehtävään pelkästään suvereeni instrumentin hallinta.

Millainen on hyvä äänenjohtaja?

Vastausta kysymykseen millainen on hyvä äänenjohtaja, lähdin osittain selvittämään opinnäytetyössäni, jossa keskityn lähinnä äänenjohtajien esihenkilö- ja vuorovaikutustaitoihin ja niiden kehittämiseen. Materiaalia kerätäkseen lähetin kyselyn kaikille Suomen 28:lle ammattiorkesterille. Orkesterien viestintävastaavat välittivät kyselyn eteenpäin oman orkesterinsa äänenjohtajille. Vastauksia kyselyyn sain kaiken kaikkiaan 45 kappaletta. Suomenkielisiä vastauksia 32 ja englanninkielisiä 13.

Suomenkieliseen kyselyyn vastanneista äänenjohtajista peräti 44 % on ollut virassaan yli 20 vuotta. Englanninkieliseen kyselyyn vastanneista 38 % oli ollut virassa vasta 1-5 vuotta sekä 31 % 5-10 vuotta. Tämä tilasto kertoo muun muassa sen, että orkesteri ja vakituinen työpaikka orkesterissa on arvokas ja haluttu asia. Myös työsuhteet ovat orkestereissa pitkäkestoisia. Tilastosta voidaan päätellä myös, että ulkomaalaisia muusikoita on enenemässä määrin saapunut maamme orkestereihin viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Lähdin selvittämään kyselyllä myös millaisia vuorovaikutustaitoja sekä millaisia esihenkilötaitoja tai osaamista hyvällä äänenjohtajalla tulisi olla. Vastauksissa korostui ennen kaikkea hyvien vuorovaikutustaitojen merkitys. 88 % suomen- ja 77 % englanninkielisistä pitää vuorovaikutustaitoja erittäin tärkeänä nykyisessä tehtävässä. Tästä huolimatta

vain muutama äänenjohtaja on itse opiskellut vuorovaikutus-, viestintä-, kommunikaatio- ja esihenkilötaitoja.

Vastauksista nousee esille esimerkiksi seuraavia hyvältä äänenjohtajalta toivottavia ominaisuuksia. Hyvä äänenjohtaja osaa luoda myönteisen ilmapiirin omalla esimerkillään. Hän puhuu asioista positiivisesti, diplomaattisesti ja kannustavasti. Hän saa ihmiset tuntemaan olonsa mukavaksi ja osaa antaa palautetta rakentavasti. Hyvällä äänenjohtajalla on empatiataitoja ja kykyä osata lukea ihmisiä. Hän on joviaali henkilö ja persoona, joka myös kuuntelee muita ja ottaa huomioon muidenkin ideat. Hän osaa vastaanottaa myös kritiikkiä, eikä hermostu turhista. Hyvä äänenjohtaja hallitsee oman työnkuvansa lisäksi tehtävän kokonaiskuvan, on itsevarma ja luotettava.

Myös ongelmienratkaisukyky ja neuvottelutaito nostettiin esille. Niin ikään kielitaito ja kyky kommunikoida selkeästi, asiallisesti ja kohteliaasti sekä englanniksi että suomeksi on entistä tärkeämpää.

Kyselyn vastauksista selvisi, etteivät äänenjohtajat ole saaneet erillistä esihenkilö- ja vuorovaikutuskoulusta opiskeluaikana, eivätkä työelämässä. Hyvät vuorovaikutustaidot ovat kuitenkin jokaisella orkesterimuusikolla kuin sisäänrakennettu taito. Jokaisen muusikon orkesterissa on osattava kuunnella, mitä tapahtuu omassa sektiossa tai toisella puolella orkesteria. On osattava napata toisen tarjoama artikulaatio tai nyanssi lennosta ja mukauduttava ympäröivään atmosfääriin. Jokaisen muusikon on osattava myös ottaa katsekontakti tarvittaessa ja seurata kapellimestarin ja äänenjohtajien antamia pieniä eleitä. Ilman näitä vuorovaikutustaitoja orkesterin sointia olisi mahdoton saada yhtenäiseksi. Ongelmia vuorovaikutustaidoissa saattaa ilmetä kuitenkin lavan ulkopuolella, sanallisessa viestinnässä ja kommunikaatiossa.

Esihenkilö- tai ryhmänjohtajataitojen erottaminen musiikin tekemisestä äänenjohtajien kohdalla osoittautui vastausten perusteella hankalaksi tehtäväksi. Eräässä vastauksessa mainittiinkin, että äänenjohtaja ei ole esihenkilöasemassa sanan varsinaisessa merkityksessä. Tämä onkin totta, äänenjohtajalla ei ole varsinaista esihenkilöasemaa, vaikka toimiikin tiiminvetäjänä. Tiiminvetäjä, liideri, on kuitenkin tavallaan johtaja ja sen vuoksi äänenjohtajien olisi hyvä opiskella esihenkilötaitoja, tiimityöskentelyä sekä myös itsensä johtamista. Oman toiminnan reflektointi, omien vahvuuksien tunnistaminen sekä omasta hyvinvoinnista huolehtiminen ovat työkaluja, joista jokaisen äänenjohtajan tulisi olla tietoinen.

Orkesterit ovat usein osana myös laajempaa kaupunkiorganisaatiota. Muusikoiden, tai ainakin äänenjohtajien olisi hyvä olla tietoinen tästä myös omassa työssään, vaikka heidän ei tarvitsisikaan osallistua aktiivisesti kaupunkiorganisaation kokouksiin, päätöksentekoon tai muihin tilaisuuksiin. Orkesterin strategia, työhyvinvointiasiat, sekä velvoitteiden ja sääntöjen tuntemus olisi hyvä olla äänenjohtajalla tiedossa, vaikka näistä ei aktiivisesti käytäisikään keskustelua. Esihenkilötaidoista kysyttäessä muusikot nostivat vastauksissaan esille muun muassa hyvät sosiaaliset- ja kommunikointitaidot, kyvyn keskustella avoimesti vaikeistakin asioista, yhteistyökyvyn, ennakoinnin, vastuunottamisen ja organisointi kyvyn. Äänenjohtajaa pidetään luontevana ”välipomona” kapellimestarin, orkesterin hallinnon sekä oman soitinsektion välillä.

Koulutuksesta

Suomen ammattikorkeakoulujen muusikko- tai musiikkipedagogilinjoilla opetetaan edelleen vähän tai ei ollenkaan esihenkilötaitoja. Vuorovaikutustaitojen merkitys työelämässä on kuitenkin tunnustettu ja näihin taitoihin myös opiskelijat perehtyvät opinnoissaan.

Jukka-Pekka Sarasteen johtama LEAD! Säätiö pureutuu ehkä parhaiten ammattiin kouluttautuvien muusikoiden vuorovaikutustaitojen kouluttamiseen. LEAD! The Orchestra Project on kansainvälinen hanke, joka tarjoaa nuorille muusikoille valmennusta ja mentorointia johtamis- ja kommunikointitaitojen kehittämiseksi sekä tietoa musiikibisneksistä ja sen toiminnasta. Koulutus oli tarkoitus toteuttaa Suomessa syksyllä 2020, mutta koronaepidemian vuoksi projekti siirtyi myöhempään ajankohtaan.

LEAD! Säätiössä on myös huomattu, että orkestereiden kansainvälistyminen tekee äänenjohtajien työstä entistä haastavampaa. Jokaisessa orkesterissa on muusikoita eri puolilta maapalloa, joten on entistä tärkeämpää ymmärtää oma työnkuva ja miten päästä osaksi uutta yhteisöä. Jokainen orkesteri on erilainen ja jokaisessa orkesterissa on omanlaisia kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä. Etenkin ulkomaalaisten muusikoiden voi olla hankala päästä osaksi työyhteisöä erilaisten tapojen, kulttuurin tai kielimuurin vuoksi.

Jukka-Pekka Saraste, Frances Maunder ja Sarah Osa perustivat LEAD! Säätiön 2,5 vuotta sitten mentoroimaan opiskelun loppuvaiheessa olevia muusikoita. Säätiö tarjoaa muun muassa mestarikursseja, digitaalista opetustarjontaa tammikuusta 2021 alkaen sekä tukea ja verkostointimahdollisuuksia nuorille muusikoille ja kapellimestareille.

Tarve innostaa ja valmentaa nuoria äänenjohtajan ja konserttimestarin vaatimuksia varten on nykyään erittäin suuri. Aiemmin monissa orkestereissa toimittiin mestari-kisälli-toimintaperiaatteella, jolloin nuoret soittajat saivat oppia kokeneemilta muusikoilta. Nykyään äänenjohtajat valitaan orkesteriin koesoiton kautta ja koeaika maksimissaan tähän tehtävään on yksi vuosi. Tuossa ajassa pitäisi pystyä kypsyä tehtävään yksin, ilman apua. Tähän ongelmaan LEAD! Säätiö ja The Orchestra Project, kahden viikon mentorointiperiodi haluaa tarjota apua.

Äänenjohtajan muuttuvat roolit

Kuten jo edellä annettiin ymmärtää, on äänenjohtajan hyvä omata sekä hyvät sosiaaliset että psykologiset taidot ja hyvää ”pelisilmää”. Äänenjohtajalla orkesterissa on, jo esille tulleen ”välipomon” lisäksi, sanallisen viestinnän osalta useampia rooleja. Joskus runoilijan rooli, niin että hän pystyy selittämään musiikin luonnetta, jonka kapellimestari haluaa saavuttaa; joskus sovittelijan rooli, jos sektiossa syntyy erimielisyyksiä, joskus taas cheerleaderin, kannustajan rooli, varmistamaan että jokainen jäsen tuntee olevansa arvostettu tai joskus herkempi diplomaatin rooli. Suurin rooli äänenjohtajalla on kuitenkin musiikin liidaamisessa ja sekä soolojen soittamisessa.

Tulevaisuudessa orkesterimuusikon on opittava myös laajentamaan työnkuvaansa. Perinteinen kuva klassista musiikkia soittavasta orkesterimuusikosta on murtumassa. Tilalle on astumassa ajatus palvelevasta kaupunkimuusikosta, jonka tulisi olla kuntalaisia ja heidän toiveitaan varten. Tällaisen hybriditaiteilijan toimenkuvaan kuuluisivat perinteisten sinfoniakonserttien ohella myös erilaiset yleisötyökohteet, kuten palvelutaloissa, sairaaloissa tai vaikka päiväkodeissa soitettavat konsertit, soitinesittelyt tai soitinpajat.

Hyvältä äänenjohtajalta vaaditaan siis ennen kaikkea kokemusta, rautaista itseluottamusta sekä kykyä sopeutua alati muuttuviin tilanteisiin. Musiikillisten taitojen lisäksi äänenjohtajat tarvitsevat hyvät ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot. Onko tämä vaatimus sittenkin liian korkea? Usein koesoitoissa pärjäävät, pääosin tuntikausia yksin harjoituskopissa viihtyneet nuoret. Heillä harvoin on tuossa vaiheessa kokemusta orkesterityöskentelystä, eivätkä ihmissuhde- tai vuorovaikutustaitotkaan ole näin ollen aina parhaat mahdolliset.

Tulevaisuudessa muusikon muuttuvat toimenkuvat, kansainvälistyminen, sekä nykyinen musiikillisiin taitoihin painottuva koulutus ovat tuoneet esille tarpeen järjestää täydennyskoulutusta jo virassa oleville äänenjohtajille ja muusikoille. Täydennyskoulutuksen antaja voisi olla avoin yliopisto, mutta ehkäpä tulevaisuudessa myös työnantajat tarjoavat äänenjohtajilleen koulutusta esihenkilö- ja vuorovaikutustaitoihin.

Lähteet

Helsingin kaupunginorkesteri 2020. Jousisoittajat. <https://helsinginkaupunginorkesteri.fi/fi/jousisoittajat>

Inderlude 2015. Team Orchestra. What Does a Section Leader Do? <https://www.interlude.hk/team-orchestra-section-leader/>

LEAD! Leadership Mentorship 2017. Developing leadership, confidence, and effective communication in music. <https://leadorchestraproject.com/about/>

Sivula, Miina 2020. Tapiola Sinfonietta. Yleisötyön strategisia suuntauksia. Opinnäyte-työ. Kulttuurituottaja (YAMK). Humanistinen AMK.

Uniarts Helsinki, Sibelius-Akatemia 25.6.2020, TOP-LEVEL INTERNATIONAL MENTORING FOR ORCHESTRA MUSICIANS. <https://www.uniarts.fi/en/articles/features/top-level-international-mentoring-for-orchestra-musicians/> <https://www.uniarts.fi/artikkelit/ilmiot/kohti-kommunikoiavaa-orkesterisoittoa-mestarimentoroinnilla-kehitetaan-orkesterisoittajien-tyoelamataitoja/>

Kulttuurinen nuorisotyö uuden äärellä

Mervi Autio

Alakulttuuri (engl. subculture) tarkoittaa valtakulttuurista poikkeavan ryhmän kulttuuria. Alakulttuuri on sanana muuttunut arkiseksi, mutta sanassa on vielä jäljellä eräänlaista mystiikkaa. Laaja kirjo ja nopea muuttuvuus tuo omat haasteensa kärryillä pysymiseen alakulttuureiden jatkuvassa muutoksessa. Kulttuuristen menetelmien nuoriso-ohjaajana työhöni kuuluu tuottaa nuorille heidän toiveidensa mukaista kulttuurista nuorisotoimintaa. Ymmärrys nuorten alakulttuureista on jokaisen nuorten kanssa toimivan – tai nuorille kulttuuria tuottavan – perustyökalu. Alakulttuurit heijastelevat nuorten maailmaa ja voivat parhaimmillaan mahdollistaa uusien kulttuuristen toimintojen syntyä.

Kulttuurinen nuorisotyö

Kulttuurinen nuorisotyö kohtaa nuorten kulttuurin, taiteen ja median avulla tarjoten nuorille mahdollisuuksia osallisuuteen ja osallistumiseen. Nuorisotyön tavoitteena on mahdollistaa nuorelle hyvään elämään tarvittavat puitteet ja kulttuurinen nuorisotyö pyrkii tähän tarjoamalla nuorelle erilaisia toimintoja muun muassa kuvataiteiden, kädentaitojen,

valokuvauksen, musiikin ja teatterin muodossa. Nuorisotyössä alakulttuureista ovat eri musiikkityylien lisäksi näkyneet eniten katutanssilaji breakdance eli breikkaus, rullalautailu eli skeittaus ja graffitimaalaus. Nykyisin skeittaus ja breikkaus ovat olympialajeja ja katutaidetta ja graffiteja tehdään laillisesti ja laittomasti julkisiin tiloihin, mutta myös tilaustoina yrityksille, museoihin ja gallerioihin.

Nuorisotyö on aina nuorelle vapaaehtoista. On nuoren oma päätös, lähtekö hän mukaan toimintaan ja millaisen roolin hän toiminnassa ottaa. Ohjaajan tehtävänä on ohjata nuorta tämän tarpeiden mukaisesti ja toimia turvallisena aikuisena ja kasvattajana nuorelle. Ohjaajan käyttämät menetelmät ovat vahvasti sidottuja ohjaajan omaan osaamiseen, joka voi pohjata koulutukseen tai harrastuneisuuteen. Jälkimmäinen vaihtoehto pätee erityisesti alakulttuureita nuorisotyössä käyttävien ohjaajien kohdalla.

Nuoriso-ohjaaja Samuli Turunen Helsingin Kaupungin Nuorisopalveluiden Katutaide-toimistosta käyttää katutaidetta ja graffiteja työssään, ja tekniikoiden opettamisen lisäksi kertoo kiinnostuneille nuorille graffitien historiasta ja graffitin nykyisestä asemasta modernina taiteena. Sekä Turunen että nuoriso-ohjaaja “Tmippa” tuovat molemmat teke-missäni haastatteluissa omalla tavallaan esiin graffitin siirtymisen laittomasta alakulttuurista hyväksytyksi nykytaiteeksi.

Suomessa graffitikulttuuria ja sen käyttöä nuorisotyössä on ohjaillut pitkälti lainsäädäntö. Helsingin kaupungin nuorisotyöllä on oma roolinsa suomalaisen graffitin historiassa, koska se on järjestänyt paikkoja, joissa graffiteja saa maalata luvalla. Syy, miksi Turunen ja “Tmippa” haluavat käyttää katutaidetta ja graffiteja työssään nuorten kanssa, on sen mahdollistama kiinnostava tekeminen nuorten kanssa. Suurimpana erona ohjaajien omassa kokemuksessa verrattuna tämän päivän nuoriin, on graffitin kokonaisvaltaisuus. Graffitit ovat olleet ohjaajille osa omaa elämää vuosikymmeniä ja graffitikulttuuri on tuonut heidän elämäänsä uudenlaista sisältöä muun muassa uusien tuttavuuksien ja uusien paikkojen muodossa. “Tmippa” kuvailee kiinnostuneensa graffitien avulla avoimemmin kaikesta. “Tmippa” mielestä nuoret, jotka katutaidetoimintaan osallistuvat, näkevät graffitin ja katutaiteen kiinnostavana asiana, jota voi kokeilla ja harrastaa, ei niinkään alakulttuurina. Graffitien maalaamiseen liittyy edelleen tietynlainen kapinallisuus ja tämä kiinnostaa nuoria. Nuoriso-ohjaaja Tmipan sanoin: “[spraymaalipurkkiin] liittyy jotain magiaa”.

Sukkulointia myöhäismodernissa yhteiskunnassa

Elämme myöhäismodernia aikaa. Yleisesti myöhäismodernin ajan katsotaan alkaneen 1960-luvulla ja jatkuvan edelleen. On myös väitetty, että olemme siirtyneet tai siirtymässä myöhäismodernin jälkeiseen aikaan, mutta tämä uusi aikakausi on vielä nimeämättä. Myöhäismoderniin ajatteluun ja elämäntapaan nähdään kuuluvan yksilöllistyminen, yksilön valinnanvapauden korostus, kaupallisuus, moniarvoisuus ja traditioiden murtuminen.

Myöhäismodernia aikaa leimaa korostettu yksilöllisyys ja sirpaleisuus sekä yksilön jatkuva tarve rakentaa identiteettiään. Tutkija Mikko Salasuon mukaan 2000-luvun nuorison voidaan nähdä istuvan hyvin ranskalaisen sosiologi Pierre Bourdieun vuonna 1985 tekemään tulkintaan sosiaalisesti hajanaisista nuorista epäyhtenäisenä ryhmänä. Sukupolvien toimintamalleihin vaikuttavat yhteiseen kokemuksemaailmaan pohjautuvat

kokemukset, mieltymykset ja käyttäytyminen. Kun myöhäismodernissa ajassa kaikki on hajanaista, sukupolven toimintamalli muotoutuu tämän mukaisesti ja tuloksena on, ettei mihinkään oikein kiinnitytä edellisten sukupolvien tavoin. Myöhäismodernin ajan opittu kokemus yksilöllisyydestä estää nuoria kiinnittymästä alakulttuureihin aikaisempien sukupolvien tavoin.

Nuorten kiinnittyminen yhteiskuntaan on lyhytkestoista ja jatkuvassa liikkeessä. Mikko Salasuo ehdottaa, että nykyään pitäisi puhua osakulttuureista alakulttuurien sijaan. Kun aikaisemmat sukupolvet kiinnittyivät aikaansa yhteisten kokemusten kautta, on nykynuorelle yksilöllisyyden korostamisen ja jatkuvan identiteetin rakentamisen myötä luonnollista olla sitoutumatta vain yhteen asiaan, joka määritteli tai luokittelisi liiaksi. Myöhäismoderniin ajan ihannenuori sukkuloi eri yhteisöissä ongelmitta. Tähän kuvaukseen tuntuvat sopivan myös ne nuoret, jotka kokeilevat graffiteja harrastuksena, kiinnittymättä graffitikulttuuriin sen enempää.

Alakulttuurit tänään ja huomenna

2000-luvulla ei ole syntynyt katunäkymästä erottuvia alakulttuureita. Nuoret ovat joissain määrin kiinnittyneet vanhoihin, jo olemassa oleviin, alakulttuureihin. Tämä on osittain mahdollistanut alakulttuurien käyttämisen nuorisotyössä: on löytynyt ohjaajia, joilla on tietämystä ja osaamista alakulttuureista. Yhteiskuntatieteilijä Claire Maddenin mukaan nuorisokulttuurit kehittyvät nykyään nuorten yhteisestä kokemuksesta, joka tapahtuu virtuaalisesti yli maantieteellisten rajojen ja rajoitusten. Internetin kautta luodut suhteet ovat nuorille yhtä oikeita kuin fyysisesti muodostetut suhteet.

Nuorisokulttuurin avainsana tänä päivänä on ”connection”, yhteys. Verkko on poistanut fyysisen etäisyyden ja tuonut kaikki lähemmäksi toisiaan. Internetin välityksellä nuoret altistuvat eri ideoille, arvoille ja mielipiteille jatkuvasti, ja synnyttävät uusia, pieniä alakulttuureita. Nuoret hakevat elämäänsä mielekkyyttä alakulttuurien avulla ja ryhmään kuulumisen auttaa sietämään arkea. Lukuisat alakulttuurit ja rajattomuus oman identiteetin rakentamisessa voivat parhaimmillaan auttaa nuorta löytämään itseä kiinnostavat heimot. Toisaalta se voi aiheuttaa ahdistusta ja stressiä. Tutkija Jaana Lähteenmaa on huolissaan nuorten psyykkisten ja emotionaalisten elämänhallintakykyjen riittävydestä yksilökeskeisessä kulttuurissa. Ehkä tästä löytyisi uudenlainen paikka kulttuuriselle nuorisotyölle: nuoren identiteetin kasvun tukeminen nuoren itsensä valitsemisissa ympäristöissä.

Muoti ja musiikki ovat aikaisemmin olleet alakulttuurien tärkeimpiä rakennuspalikoita tarjoten yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Nykyään sekä muodin että musiikin kultus on nopeatempoisempaa ja taloudellisesti edullisempaa kuin aikaisempina aikakausina. Vaatteiden massatuotanto, ympäri maailmaa toimivat verkkokaupat sekä musiikin digitaalisten alustojen toistopalvelut mahdollistavat tyylien muutoksia ilman suuria rahallisia panostuksia, helpottaen näin eri ryhmien välillä liikkumista. Myöhäismodernin ajan nuorten tapana olla kiinnittymättä vain yhteen asiaan henkii oman identiteetin etsintää ja sen rakentamista.

Uudet kulttuuriset ja sosiaaliset liikkeet nousevat sukupolven yhteisesti muodostamasta kokemusmaailmasta. Opiskelijoiden poliittiset liikkeet ovat aiemmin ruokkineet kulttuuria ja olleet osana synnyttämässä alakulttuureita. On kiinnostavaa seurata, mitä

tulee tapahtumaan nyt, kun nuoret ovat olleet liikkeelle paneva voima ympäristö- ja ihmisoikeusliikkeissä ympäri maailman. Voivatko nykyiset nuorten aktivismiliikkeet olla synnyttämässä uusia alakulttuureita? Ja pitäisikö tätä liikehdintää osata tukea suunniteltaessa ja tuotettaessa nuorille kulttuurista toimintaa? Kun nuoret luovat uutta kulttuuria verkon välityksellä, pitäisikö kulttuurisen nuorisotyön, ja nuorille tuotetun kulttuurin olla myös verkossa? Vai olisiko syytä tarjota nuorelle välineitä, joilla nuori pääsee osalliseksi verkon kulttuureihin?

Alakulttuurit voivat parhaimmillaan tarjota ratkaisuja nuoria ja yhteiskuntaa koskeviin murroskohtiin ja ristiriitoihin, ja oikealla lähestymistavalla tuotettu ja mahdollistettu kulttuuri voi olla mukana ratkaisemassa näitä taitekohtia yhdessä nuorten kanssa.

Lähteet

Arffman, Laura 2011. Nuorisokulttuurit ovat häviämässä. Viitattu 12.12.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-5439153>

Boyd, Tim 2020. Inside the secret world of Millennial subcultures. Viitattu 29.10.2020. <https://www.afr.com/life-and-luxury/arts-and-culture/punk-s-not-dead-just-invisible-the-fashion-of-today-s-digital-tribes-20191206-p53hgtr>

Lähteenmaa, Jaana 2000. Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Madden, Claire 2020. Global Youth Culture. Viitattu 14.12.2020. <https://clairemadden.com/category/blog/global-youth-culture>

Nuorisolaki 1285/2016. Säädetty 21.12.2016. Viitattu 14.12.2020. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Petridis, Alexis 2014. Youth Subcultures: what are they now? Viitattu 12.12.2020. <https://www.theguardian.com/culture/2014/mar/20/youth-subcultures-where-have-they-gone>

Turunen, Samuli. Haastattelu sähköpostitse 24.11.2020

Tmippa. Haastattelu sähköpostitse 23.11.2020

Salasuo, Mikko & Gallar, Marika & Gräsbeck, Magnus 2006. Atomisoitunut Sukupolvi: Pääkaupunkiseudun Nuorisokulttuurinen Maisema Ja Nuorisotyön Haasteita 2000-luvun Alussa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Salasuo, Mikko 2007. Atomisoitunut sukupolvi. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2007 / 7. Viitattu 14.12.2020. <https://docplayer.fi/9189484-Atomisoitunut-sukupolvi.html>

Salasuo, Mikko & Suurpää, Leena. Ystävyys ja ryhmä kahden sukupolven kerrotussa elämässä. Teoksessa Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena 2014. Nuoruuden Sukupolvet: Monitieteisiä Näkökulmia Nuoruuteen Eilen Ja Tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

**“Kuraattori voi olla kätilö,
muusa tai henkilökohtainen
valmentaja.”**

Kuraattorin rooli lapsille ja nuorille suunnatuissa kuvataidenäyttelyissä

Anna Puhakka

Artikkelin otsikon sitaatti on peräisin Cuporen erikoisasiantuntija Sari Karttusen artikkelista ”Kuinka tutkia kuraattorien esiinnousua ja roolia nykytaiteen tuotannossa?”. Karttunen tarkastelee artikkelissaan erilaisia asetelmia ja rooleja, joita nykykuraattorit omaksuvat esimerkiksi fasilitoijana sekä taiteellisen toiminnan ja tuotannon helpottajana. Kuraattori organisoii esimerkiksi taidemuseoissa ja taidegallerioissa esitettäviä taidenäyttelyitä, mutta nimikettä käyttäviä kuraattoreita on noussut esiin

laajemmin 1980-luvulta asti, jolloin kuraattorinimike vakiintui Suomessa taidenäyttelyn järjestäjäksi.

Kiinnostusta taiteeseen ja siinä toimiviin henkilöihin heijastelee yhteiskunnallinen, usein filosofisviritteinen keskustelu. Näin esimerkiksi kuraattorin tehtäviin liitetään monenlaisia odotuksia ja käsityksiä. Seuraavat määrittelyt heijastelevat tätä keskustelua:

“Nykypäivän kuraattorien on oltava asioihin perehtyneitä, mutta niiden tulisi tämän lisäksi olla pedagogeja ja viihdyttäjiä.” (Roos-Browne)

“Kuraattorien sanotaan olevan tänä päivänä merkittävämpiä kuin taiteilijat, taidekauppiat tai taiteenkeräilijät, ja pyörittävän taidemaailmaa.” (Plagens)

Näistäkin kuraattorin määrittelyistä nähdään, että kuraattorin tehtävänkuvasta on hyvin erilaisia tulkintoja. Keskustelu kytkeytyy laajempaan kysymyksenasetteluun taiteen roolista yhteiskunnassamme. Voidaan kysyä, onko kuraattorin rooli taidemaailman kontekstissa muovautunut kulttuurituottajan kaltaiseksi.

Kuraattorin työnkuvaan on ollut vaikuttamassa tehtävään liittyvä koulutustausta. Suomessa kuraattoreita on koulutettu Arts management -nimikkeellä 2010-luvun alkupuoliskolta lähtien esimerkiksi Aalto yliopiston ja Taideyliopiston lanseeraamissa CUMMA ja Praxis maisteriohjelmissa. Humakin ja Metropolian ammattikorkeakouluissa on 2009 vuodesta lähtien ollut mahdollista suorittaa ylempi kulttuurituotannon korkeakoulututkinto, josta valmistuneita on sijoittunut kuraattorin tehtäviin. Lisäksi taidekuraattorin nimikettä käyttää moni ammattitaiteilija toimittuaan ja saatuaan kokemusta lähinnä omien näyttelyiden järjestäjänä. Aktiivisesti Suomen kuvataidekentällä työskentelevänä havaintoni on, että yksityisten kuraattorien määrä on lisääntynyt jatkuvasti ja erityisesti taiteilija-kuraattori -nimikettä käyttäviä toimijoita on tullut lisää. Tätä tukevat myös Sari Karttusen artikkelissaan tekemät havainnot.

Artikkelissani teen havaintoja kuraattorin tehtäväkuvasta erityisesti kytkeytyen lapsille ja nuorille suunnattujen kuvataidenäyttelyiden tuotannossa. Opinnäytetyössäni (*Lasten ja nuorten taidekeskus Annantalonsä näyttelytoiminnan kehittäminen*. Ylempi AMK. Humanistinen amk) tarkastelen kuraattorin roolin käsitettä lapsille ja nuorille suunnatuissa näyttelyissä myös yleisötyön mahdollistajana ja pyrin luomaan raamit sille, miten lapsilähtöisyyttä voidaan paremmin ottaa huomioon näyttelyiden tuottamisessa.

Artikkelini aineistona olen hyödyntänyt suomalaisia ja kansainvälisiä kuraattorin roolia käsitteleviä artikkeleita ja tutkimuksia, kuvataiteen, yleisötyön, lastenkulttuurin ja kuraattorien roolia tutkivia teoksia sekä osallistunut alan yhteisöihin ja kahden taiteilijayhdistyksen toimintaan. Näkemyksiä olen kerännyt lastenkulttuurin keskiössä työskenteleviltä taidekasvattajilta, tuottajilta, ja taiteilijoilta. Itselläni on 15-vuotinen kokemus kuvataidekentän tuottajuudesta sekä kuraattorin ja koordinaattorin työtehtävistä. Viimeiset kaksi vuotta olen toiminut Helsingin kaupungin Annantalossa lasten ja nuorten taidekeskuksessa kulttuurituottajana näyttelyissä ja tapahtumissa.

Kuraattorin taloudellinen toimintakehys

Suomessa taidekasvatuksen tukemiseen on kiinnitetty huomiota ja käytettävissä on useita toiminnan tukimuotoja. Lapsille ja nuorille suunnatut taidenäyttelyt järjestetään Suomessa pääsääntöisesti pääsymaksuttomissa museoissa ja lastenkulttuuri- ja taidekeskuksissa. Tavoitteena on tehdä mahdolliseksi mahdollisimman monelle osallistua näyttelyihin. Useimmille gallerioille ominainen taloudellinen paine myös myydä teoksia ei yleisesti rasita lapsille suunnattujen taidenäyttelyiden järjestämistä. Taloudellinen riippumattomuus tuloista vapauttaa useimmat lasten ja nuorten kulttuurikeskukset, museot ja näyttelytilat paineista myydä teoksia. Mahdollisuus on sen sijaan keskittyä kohdeyleisön sitouttamiseen, innostamiseen, taiteen ja lapsen välisen yhteyden luomiseen sekä näyttelyyn liittyvän menestyksen arviointikriteereihin.

Useimmat lastenkulttuurin toimijat Suomessa, myös julkisella sektorilla, ovat riippuvaisia ulkopuolisista avustuksista (OKM, Taike, SKR). Avustushakemusten yhteydessä joudutaan miettimään hankekokonaisuus huolellisesti, mikä luonnollisesti vaikuttaa myös järjestettävän näyttelyn laatuun. Hankevalmistelussa on tärkeä huomioida avustavien tahojen strategisten päämäärien vaikutus tuotettavien taidenäyttelyiden sisältöihin.

Julkisella sektorilla on tarpeen huomioida kuntien ja silloisen hallituksen määräämät strategiset tavoitteet, jotka osaltaan ohjaavat julkisten lastenkulttuurikeskusten toimintaa. Kulttuuripoliittiset päätökset vaikuttavat näin julkisen sektorin tiloissa esitettäviin kuvataidekentän kokonaisuuksiin. Käytännön havaintoni on, että nämä vaikutukset painottuvat temaattisiin suuntauksiin, kuten on mahdollista nähdä OKM:n avustuksien painotuksista. Valtion hallinnonalana ministeriön toiminta on sidoksissa kulloiseenkin hallitusohjelmaan. Myös ministeriön painopisteitä tarkastellaan ajoittain, ja näistä suuntauksista kuraattorin tai muun avustusta hakevan toimijan on oltava tietoinen.

OKM:n verkkosivuilla todetaan seuraavasti: “Lastenkulttuuripoliittikka on erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön painopiste. Sen tavoitteena on, että taide ja kulttuuri olisivat pysyvä osa lasten ja nuorten elämää lastenkulttuurikeskusten, taiteen perusopetuksen järjestäjien, taidelaitosten, museoiden, teattereiden, orkestereiden, kirjastojen, perinneyhdistysten ja muiden taide- ja kulttuuritoimijoiden työn kautta.” Tähän kontekstin aseteltuna OKM on merkittävin lasten kulttuurin tukija.

Myös yksityiset taidetahot ovat riippuvaisia ulkopuolisesta rahoituksesta. Harvalla vapaalla kentällä toimivalla kuraattorilla on täydet taloudelliset valmiudet toimia ilman ulkopuolista rahoitusta.

Kuraattorin rooli

Yksi merkittävä keskustelunaihe käsiteltäessä lapsille järjestettäviä kuvataidenäyttelyitä on kysymys kuraattorin toimenkuvasta ja osaamisesta. Kuraattorin roolista ja erityisesti kuraattorin vallasta on keskusteltu pitkään jo kansainvälisellä taidekentällä. Suomessa asia nousi viimeistään laajasti esille vuonna 2013 Mustekala-lehden “Kuraattorin valta” -julkaisussa, jossa kuraattori nähtiin taidekentän portinvartijana.

Artikkelissa estetiikan dosentti Martta Heikkilä, joka toimii Kuvataideakatemian Praxismaisteriohjelman lehtorina, ja taidehistorioitsija Laura Kokko kyseenalaistavat kuraattorin vallan tehtäessä päätöksiä näyttelyiden kokoamisesta. Kuraattorin toimintaan ja ammattitaitoon vaikuttavat monet tekijät lähtien koulutuksesta ja työkokemuksesta, mutta myös mieltymykset ja tavoitteet. Esimerkiksi poliittinen suuntautuneisuus ei saisi vaikuttaa toimintaan. Toimintaan vaikuttavia tekijöitä on perusteltua kuvata kuraattorin taiteelliseksi identiteetiksi. Usein tässä keskustelussa kuitenkin sivuutetaan edellä kuvatut rahoittajien tavoitteet ja kuraattorin tarve nivoa näyttely temaattisesti rahoittavan tahon kriteereihin. Avustusten hankkiminen on osa kuraattorin ammattitaitoa. Argumentaatio siitä, vievätkö kuraattorit olennaisen osan pois ammattitaiteilijoiden avustuksista tai laimentavat heidän ansaintamahdollisuuksiaan, on mielestäni perusteeton. Heidän tehtävänsä on päivittäin luoda taiteilijoille tilaisuuksia oman tuotantonsa esiintuomiseen.

Artikkelissaan kuraattorin roolista nykytaiteen tuotannossa Cuporen erikoistutkija Sari Karttunen esittää, että taiteilijan, kuraattorin ja yleisön roolit sekoittuvat ja kollaboratiivisesti luovat yhteisötaidetta. Hän myös tulkitsee, että instituutioiden palveluksessa olevat kuraattorit muistuttavat enemmän taidepedagogeja tai yleisötyöntekijöitä. Kuntien ja kaupunkien lastenkulttuurin tarjoamissa palveluissa tämä onkin usein resursointikysymys. Näyttelyiden kulttuurituottajalla on harvoin mahdollisuus työskennellä yksinomaan näyttelyiden kanssa. Hänen toimenkuvaansa liittyy usein vastuu samanaikaisesti myös erilaisista tapahtumista ja hankkeista näyttelytoiminnan ohella.

Kuraattorin rooli historiallisesti on ollut toimia lähinnä taiteen välittäjänä. Kuraattorin rooli lapsille ja nuorille suunnatuissa näyttelyissä on suhteellisen uusi kysymys. Nykypäivänä kuraattorin rooli pitää sisällään useimmiten koko tuotantoprosessin taiteellisten päätösten lisäksi. Kuraattori toimii myös entistä tiiviimmin taiteilijoiden kanssa tietynlaisena valmentajana ja avustajana, mikä tekee mahdolliseksi tuoda taiteilijan visio osaksi kuratoitua kokonaisuutta. Tämä prosessi on osoittautunut erityisen tärkeäksi, kun kyse on ammattitaiteilijoista, joiden työskentelyä tahdotaan tuoda laajemmin esille lastenkulttuurikeskuksissa.

Taiteilijoiden keskuudessa elää yllättävän sitkeästi käsitys, jossa epäillään teosten sopivuutta lastenkulttuurin kontekstiin. Tämän olen havainnut työskennellessäni eri taiteilijayhteisöissä ja työssäni Annantalossa. Yliopistoissa ja korkeakouluissa valmistetaan usein taiteilijoita ajattelemaan lastenkulttuurin kontekstia vain oman taiteellisen tuotannon esilletuomisessa. Tuotannollisen näkökulman esilletuominen jo opiskelujen aikana auttaisi taiteilijoita ymmärtämään omaa rooliaan laajemmin myös lastenkulttuurin kontekstissa.

Lasten kulttuurikeskuksissa on harvoin kuraattoreita, jotka vastaavat ainoastaan näyttelyistä. Kuratointi on sidottu laajempaan kulttuurituottajan tehtäväkuvaan. Kuraattori ei välttämättä ole kuvataiteen ammattilainen, vaan hänen odotetaan kasvavan työn myötä taidealan ammattilaiseksi. Joissain tapauksissa kulttuurituottaja kuitenkin toimii myös kuraattorina näyttelyissä. Hän on yleensä lähinnä osana kuratoriaalista ryhmää, jossa hän on lastenkulttuurin asiantuntijan roolissa. Julkisella sektorilla työskentelevän kulttuurituottajan rooli on usein näkymättömämpi kuin vapaalla kentällä toimivalla kuraattorilla.

Kuratoinnin taiteellista puolta on mielenkiintoista tarkastella taiteilija-kuraattori -ilmiön kautta. Siinä itsenäisesti toimiva taiteilija toimii kuraattorin roolissa ilman kuraattorin koulutusta ja kuratointi on usein jatkumoa hänen muulle taiteelliselle toiminnalleen. Toinen huomionarvoinen taiteellinen rooli kuraattorilla on silloin, kun hän tilaustyönä ostaa taiteilijalta teoksen, joka sopii hänen näyttelynsä teemaan ja lisäksi ohjaa prosessia teoksen valmistuttua esimerkiksi ripustusteknillisten päätösten kautta.

Mustekala -lehden 2020 artikkelissa ”Halu tekijyyteen – Jaetun tekijyyden mahdollisuudet” Porin Lastenkulttuurikeskuksen johtaja Päivi Setälä pohtii vauvoille suunnatun kollaboratiivisen Ryömi, Konti -näyttelyn tuotannollisia prosesseja. Hänen mukaansa taiteilijoiden yhteistyöhön perustuva työskentely antaa mahdollisuuden taiteilijuuden yhteisölliselle kukoistukselle ja laajemman yleisön osallistavuudelle. Esimerkkinä hän ottaa vauvat, jotka toimivat yhdessä taiteilijoiden kanssa teoksen suunnittelussa. On kuitenkin tärkeää, että kollaboratiivisuudella on selkeä rakenne ja käytännön tuotannolliset asiat hoidetaan.

Yleisötyön rooli

Yleisötyö on vakiintunut käytäntö taidelaitoksissa ja sitä toteutetaan nykypäivänä työpajoissa, esittelykierroksilla sekä entistä enemmän myös virtuaalisesti. Yleisötyön tärkeys korostuu lapsille ja nuorille suunnatuissa näyttelyissä. Pienten lasten taidemuseokokemuksista museoalan erikoisasiantuntija Gail Ringel toteaa seuraavaa: “Jos me todella välitämme lapsista tulisi meidän tavoitteenamme olla toimivien näyttelyiden tuottaminen, jotka palvelevat lapsia ja perheitä ja mahdollistavat lapsilähtöisyyttä.”

Yksi suurimmista haasteista yleisötyön tuottamisessa lapsille ja nuorille liittyy saavutettavuuteen. Lasten taidenäyttelyvierailut ovat pitkälti riippuvaisia vanhempien mieltymyksistä tai koulujen halukkuudesta lähteä näyttelyyn. Kokemukseni perusteella erityisesti koululaisryhmät toivovat selkeää pedagogiikkaa osaksi näyttelykokemusta, kun taas vanhemmat toivovat “leikkitilaa” sisätiloissa. Porin Lastenkulttuurikeskuksen johtaja Päivi Setälä toteaa lapsille suunnattujen näyttelyiden yleisötyöstä, että “aikuisille – opettajille ja vanhemmille – olemmekin halunneet viestittää koko ajan sitä, että taide ei ole viihdettä eikä museo ole mikään pomppulinna vaan täällä tarjotaan toisenlaisia haasteita ajattelun ja tunteiden kautta”.

Taidenäyttelyiden yleisötyössä taidepedagogiikka on tärkeässä roolissa erityisesti työpaikkojen suunnittelussa. Kuraattorin on tärkeää toimia yhteistyössä taidepedagogin kanssa, erityisesti näyttelyn sisältöjen kuvaamisen osalta. Korona-poikkeustilasta johtuen myös taidenäyttelyiden yleisötyö on siirtynyt virtuaaliseen maailmaan. Tämä on mahdollistanut myös virtuaalisen yleisötyön kehittämistä lapsille ja nuorille. Lapset ovat edelleen riippuvaisia vanhempiensa, koulujen tai päiväkotien halusta osallistua virtuaaliseen yleisötyöhön, mutta yhä useampi opettaja on myös osoittanut halua käyttää taidenäyttelyiden tuottamia sisältöjä osana opetustaan. Lapsilähtöisyys tulisi olla keskiössä myös virtuaalisessa yleisötyössä ja kehitystä. Tätä on havaittavissa muun muassa pelillistämisen sekä AR- ja VR- teknologioiden käytön kautta näyttelyiden yhteydessä.

Yhteenvedona voi todeta, että lasten ja nuorten taidenäyttelyiden järjestämisessä onnistumisen avaimia kuraattorin oman roolin lisäksi ovat rahoittajan tuki ja odotukset sekä aktiivinen vuorovaikutus näyttelyissä kävijöiden kanssa. Tulevaisuudessa on tärkeää myös kehittää ja tukea taiteilijoita ja rohkaista heitä miettimään teoksiaan erilaisissa konteksteissa.

Lähteet

Heikkilä, Martta & Kokkonen, Laura 2013. Kuraattorin valta. Mustekala kulttuurilehti. Viitattu 29.10.2020. <http://mustekala.info/teemanumerot/kuratointi-3-13/kuraattorin-valta/>

Karttunen, Sari 2015. Kuinka tutkia kuraattorien esiinnousua ja roolia nykytaiteen tuotannossa? Taustaa taidesosiologiselle tutkimukselle. Helsinki: Tahiti. Viitattu 29.10.2020. <http://tahiti.fi/03-2015/tieteelliset-artikkelit/kuinka-tutkia-kuraattorien-esiinnousua-ja-roolia-nykytaiteen-tuotannossa-taustaa-taidesosiologiselle-tutkimukselle/>

Kiljunen, Riikka 2015. Kuratoinnin historian ja kuraattorin roolin kehityksestä. Aalto-yliopisto Taiteiden ja suunnittelunkorkeakoulu Taiteen laitoksen Porin yksikkö Visuaalisen kulttuurin maisteriohjelma Taiteen maisterin opinnäyte 2015.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 15.11.2020. <https://minedu.fi/avustukset> & <https://minedu.fi/lastenkulttuurin-edistaminen>

Plagens, Peter 2013. Cool Curating. Art in America, January 2013, 42. Alkuperäinen sitaatti englanniksi: "Curators are said to be more significant today than artists, art dealers of art collectors, and to spin the art world."

Ringel, Gail 2005. Designing Exhibits for Kids: What Are We Thinking? Presented at the J. Paul Getty Museum Symposium. Boston Children's Museum. From Content to Play: Family-Oriented Interactive Spaces in Art and History Museums," June 4-5, 2005. Boston: Boston Children's Museum

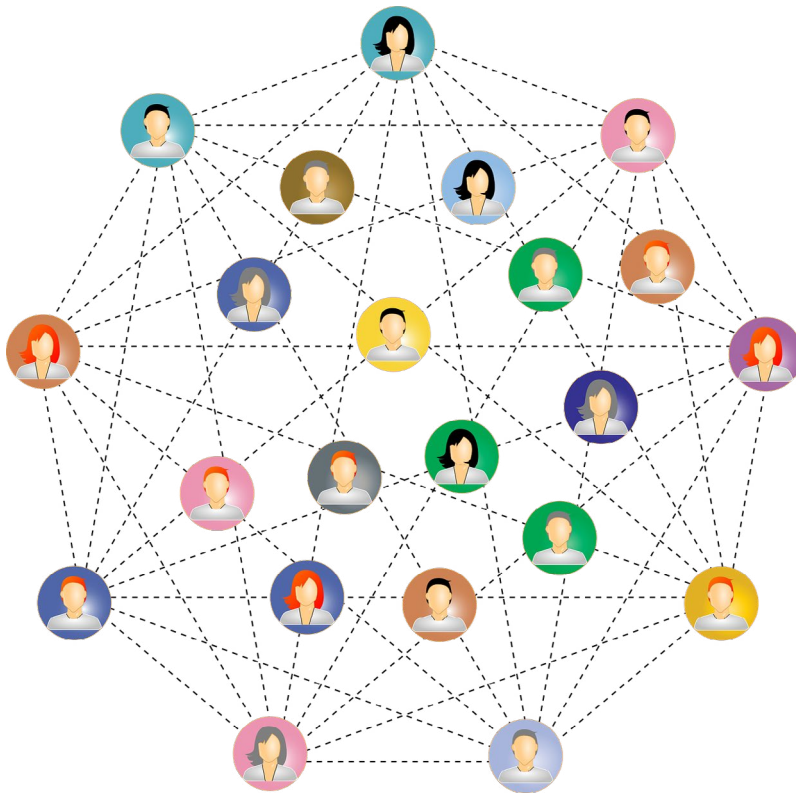
Roos-Browne, Erinn 2013. Is the Role of the Curator Evolving?. ArtsFwd. Viitattu 29.10.2020. <https://www.artsfwd.org/changing-curators/#:~:text=Curators%20create%20the%20soul%20that,with%20audiences%20on%20many%20levels.&text=In%20a%20way%2C%20these%20new,that%20works%20best%20for%20them.>

Alkuperäinen sitaatti englanniksi: "Today's curators can be informed and have expertise, but they should also be educators and entertainers."

Setälä, Päivi 2020. Halu tekijyyteen – Jaetun tekijyyden mahdollisuudet. Mustekala kulttuurilehti. Viitattu 29.10.2020. <http://mustekala.info/sivusilma/halu-tekijyyteen-jaetun-tekijyyden-mahdollisuudet/>

Venäläinen, Anni 2011. Lapset museossa – haaste ja mahdollisuus. Henna Paunun haastattelu. Mustekala kulttuurilehti. Viitattu 29.10.2020. <http://mustekala.info/teemanumerot/museopedagogiikka-ja-taiteen-valittaminen-3-11/lapset-museossa-haaste-ja-mahdollisuus-henna-paunun-haastattelu/>

Vieraskynässä Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL ry 2018. Lapsilähtöisyys ja aikuisjohtoisuus osallisuuden ja pedagogiikan aikana. SOOL ry. Viitattu 28.10.2020 <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2018/06/29/lapsilahtoisuus-ja-aikuisjohtoisuus-osallisuuden-ja-pedagogiikan-aikana/>.

Kupponen kulttuurikahvia Lappeenrannassa?

Riikka Hjelt

Suomi on tuhansien kulttuuriyhdistysten maa, mutta miten toimii yhteistyö kulttuuritoimijoiden välillä? Onko sopivaa veljeillä ”kilpailijan” kanssa vai onko sittenkin helpompi toimia vain keskenään, oman yhdistyksen sisällä? Tähän asti yhteistyö lappeenrantalaisten järjestöjen välillä on ollut pitkälti yhdessä osallistumista erilaisiin tapahtumiin, markkinoille tai muihin vastaaviin tilaisuuksiin. On ehkä jaettu koju yhdessä ja päivystetty puolin ja toisin tai tehty satunnaisesti projekteja yhdessä. Maailma kuitenkin muuttuu yllättävillä tavoilla ja siihen myös kulttuurijärjestöjen täytyy reagoida.

Koko tapahtumatoiminta on ollut suurissa vaikeuksissa vuoden 2020 alussa alkaneen Covid-19 pandemian vuoksi. Korona on laittanut kulttuurijärjestöt miettimään toimintaansa uudestaan, myös Lappeenrannassa. Tällaisessa ennennäkemättömässä tilanteessa järjestöjen ja yhdistysten välisen yhteistyön merkitys on kasvanut, sillä kaikilla kulttuurikentän kolmannen sektorin toimijoilla on, tavalla tai toisella, haasteita toiminnassa, jopa pelkoa toiminnan päättymisestä. Pandemiasta johtuen hallituksen asettamat rajoitukset estävät monilta toiminnan harjoittamisen ja näin ollen myös tulolähteet

tyrehtyvät. Olisiko tämä poikkeuksellinen aika parhain hetki keskittyä miettimään toimivia yhteistyökuvioita järjestöjen kesken? Toive yhteistyöstä ilmenee tätä artikkelia varten käymistäni keskusteluista kulttuurin tekijöiden kanssa, kuten myös aiemmista haastatteluista, joita olen tehnyt opinnäytetyötäni varten.

Lappeenrannan monipuolinen järjestökenttä

Lappeenrannan kulttuurialan järjestökenttää voidaan pitää vilkkaana ja monipuolisena kaupungin kokoon nähden. Viimeisen vuosikymmenen aikana on syntynyt paljon uusia ja innostuneita ryhmiä ideoineen. Lappeenrannassa on yli 80 aktiivisesti toimivaa kulttuurialan yhdistystä, kuten kuoroja, orkestereita, taideyhdistyksiä, teatteria ja tanssia. Lappeenrannassa koulun ulkopuolinen taiteen perusopetus toimii yhdistysvetoisesti musiikkiopiston, kuvataidekoulun, Taidekoulu Estradin ja Tanssiopiston voimin. Nämä yhdistysmuotoiset koulut rikastuttavat myös paikallista kulttuurikenttää ja synnyttävät uusia kulttuurin tekijöitä.

Uusista tekijöistä mainittakoon Galleria HOI SIE, joka perustettiin vuonna 2012 paikallisen katutaiteilijan, Ville Färssaarten, toimesta. Taidegalleria muuttui keikkapaikaksi galleriatoiminnan jäätyä vähemmälle ja nimikin on nykyään UUS HOI SIE. Gallerian perustaja Färssaaret on siirtynyt toiseen kaupunkiin, mutta toiminta jatkuu uusien tekijöiden turvin ja tapahtumia järjestetään matalalla kynnyksellä ja nopealla aikataulullakin. UUS HOI SIE tuntuu olevan se paikka, missä kaikki aloittelevat paikalliset ja vähän kauempaakin tulevat bändit aloittavat keikkataipaleensa ja ajoittain siellä esiintyy myös pidempään keikkailleita muusikoita, rytmiryhmiä ja muita taiteilijoita.

Facebook-sivuillaan UUS HOI SIE kertoo olevansa “pienen, vaihtuvan porukan vapaaehtoisesti pyörittämä vaihtoehtoinen alakulttuuri- ja taidekeskus, joka tarjoaa mahdollisuuden monipuolisille musiikki- ja kulttuuritapahtumille”. Tämä tekijäjoukko on perustanut myös UUS Kulttuuri ry:n, joka järjesti Suomen ensimmäistä hiilinegatiivista Uus Festivaalia kesälle 2020, mutta koronan vuoksi tapahtuma siirtyi kesälle 2021. Uus Festivaali on musiikkiin ja esiintyviin taiteisiin keskittyvä festivaali, jonka tuotoilla kerätään rahaa metsien suojelemiseksi. Tapahtuma minimoi päästönsä ja myös hankkii metsää hiilinieluksi yhteistyössä Ilmastometsä ry:n kanssa.

Kulttuuritila Nuijamies

Kulttuuritila Nuijamies ry:n toiminta alkoi vuonna 2017 kansalaisaktiivismina halusta pelastaa vanha, purku-uhan alla ollut elokuvateatteri. Elokuvateatteri Nuijamies oli toiminut rakennuksessa 50-luvulta lähtien perheyriksenä, mutta joutui lopulta myymään toimintansa Finnkinolle, joka pian, päinvastaisista aikomuksistaan huolimatta, laittoi lapun Nuijamiehen luukulle. Kulttuuritila Nuijamies ry:n tavoitteessa pelastaa vanha elokuvateatteri onnistuttiin ja tällä hetkellä yhdistys on pyörittänyt jo pari vuotta erilaisia kulttuuritapahtumia, seminaareja, elokuvia, teatteria ja muita esityksiä, sekä aulabaaria sittemmin suojelumerkinnän saaneessa elokuvateatteri Nuijamiehen kiinteistössä Lappeenrannan keskustassa.

Kulttuuritila Nuijamies ry:n hallituksen puheenjohtaja Mikko Vennon mukaan yhteistyötä paikallisten kulttuuriyhdistysten kanssa on tehty tarjoamalla maksua vastaan esiintymistilaa yhdistysten käyttöön. Osa tuotannoista on tehty yhdessä ”lippuriskillä”, eli tapahtuman kulujen jälkeen tuotto, tai mahdollinen tappio, on jaettu yhdessä talon ja esiintyjän kesken. Sellaista yhteistyötä, missä raha ei vaihtaisi omistajaa, hän muistaa vain yhden tapauksen. Siinä yhdistys oli tarjonnut tilaa talkootyötä vastaan. Muutamiin hyväntekeväisyyspaukuihin yhdistys on osallistunut vastikkeetta.

On ymmärrettävää, että Kulttuuritila Nuijamies ei pysty tarjoamaan tilaansa ilman vastinetta, sillä suuren tilan hallinnointi kiinteine kustannuksineen vaatii tuloja. Oli yhteistyö minkälaisista tahansa, molemmat osapuolet kuitenkin lähtökohtaisesti hyötyvät, tai siihen ainakin pyritään. Usein tilaa vuokraava taideyhdistys on saanut erillisen apurahan tilavuokran maksamista varten. Kulttuuritila Nuijamies pystyy tarjoamaan tilaa kuitenkin kohtuullisemmalla hinnalla kuin esimerkiksi kaupungin kulttuurilaitokset.

Se mitä yhteistyötä Vento toivoisi järjestöjen ja yhdistysten välille, liittyy vahvasti siihen, miten kaikkien osapuolten jatkuvaa resurssipulaa voitaisiin yhdessä helpottaa. Hän myös toivoo, että kaikki osapuolet sitoutuisivat yhteistyössä toteutettavien projektien markkinointiin ja rahoituksen hakemiseen yhdessä, toinen toisiaan tukien. Laaja-alaisen yhteistyön hän kokee ylipäättään tärkeäksi sekä sen, että alusta asti toimintaa suunnitellaan yhdessä ja pitkäjänteisesti eteenpäin.

Galleria Pihatto

Kulttuuri- ja taidetila ry luotsaa Galleria Pihattoa, joka on “matalan kynnyksen galleria, toiminnallinen olohuone ja jokaisen kotipiha”. Yhdistys perustettiin turvaamaan Galleria Pihaton toiminnan jatkuvuutta ja kehittämään kaikille avointa kulttuuri- ja taidetilaa. Galleria Pihatto on vuokrattuna yhdistykselle Lappeenrannan kaupungilta. Se toimii historiallisen Lappeen vanhan pappilan pihapiirissä ja navetasta kunnostetussa galleriatilassa. Taidegalleriana Pihatto on siinä mielessä erikoisuus, että se antaa useimmissa tapauksissa näyttelyille erikseen sovittavan takuumyyntilupauksen. Takuumyyntilupausta tarkoitetaan sitä, että galleria takaa myyvänsä taiteilijan teoksia vähintään sen suuruisella summalla, että näyttelyvuokra tulee kuitatuksi.

Kulttuuri- ja taidetila ry:n toiminnanjohtaja Kirsi Härkänen kertoi yhdistyksen järjestäneen avoimen suunnittelulaisuuden kaikille paikallisille järjestöille erityisesti yhteistyömahdollisuuksien ja -ideoiden kehittelyä varten. He myös itse avoimesti pyysivät neuvoa Kulttuuritila Nuijamiehestä aloittaessaan toimintaansa 2019 ja jo silloin keskusteltiin tulevista yhteistyökuvioista. Yhteistyönä Härkänen pitää myös tapahtumien aktiivista seurantaa päällekkäisyyksien välttämiseksi sekä myös mahdollisesti toisiaan tukevien tapahtumien synergiahyödyn saamiseksi. Omissa kanavissaan Galleria Pihatto on järjestänyt muun muassa Lappeenrannan Tanssiteatterin lippuarvonnassa gallerian näyttelykävijöille ja muutenkin pyrkinyt huomioimaan yhteistyökumppaneitaan ja muita kulttuuritapahtumia. Yhteistyötä on tehty myös laaja-alaisemmin, esimerkiksi liikuntajärjestöjen kanssa. Myös Härkänen mainitsi joidenkin yhteistöiden olleen maksullista suuntaan tai toiseen, mutta osassa maksu on hoidettu muutoin yhteistyöllä.

Jo tehty yhteistyö on Härkäsen mielestä ollut pääsääntöisesti hyvää. Haasteena hän mainitsee ajan puutteen, enemmänkin olisi kiva osallistua tapahtumiin tai muihin yhteistyöideoihin. Toinen mainittu haaste liittyy Etelä-Karjalan tapahtumakalenteriin. Sitä täytetään kohtalaisen hyvin yhdistysten, tapahtumajärjestäjien ja kaupungin taholta, mutta parantamisen varaa vielä olisi. On helpompi välttää päällekkäisyyksiä, kun muut tapahtumat ovat paremmin tiedossa.

Tulevaisuuden yhteistyötä suunnitellaan Galleria Pihatossa positiivisin mielin. Kulttuuritila Nuijamiehen kanssa on kehitteillä Valtakadun pituinen ”kulttuurisuora”, mihin on tarkoitus pyytää mukaan kaikki pitkän kadun varrella toimivat kulttuuritoimijat. Nämä Valtakadun varrella toimivat toimijat olisivat osa yhdeksi paketiiksi koottua ”kulttuurisuoraa”, jonka yhteismarkkinointi toisi tahoilleen näkyvyyttä. Kadun tarjonta saataisiin näin kulttuurin kuluttajalle kätevästi paketoituna. Kulttuurisuora ei olisi ainoastaan yhdistysten juttu, mutta idea ja toteutus olisi lähtöisin järjestökentältä.

Muitakin yhdistäviä teemoja Härkänen on suunnitellut, jotka liittyvät Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeeseen Saimaa-ilmio 2026. Saimaa-ilmion päähakijana on Savonlinna ja mukana ovat myös Saimaan alueen kaupungeista Mikkeli, Kuopio, Joensuu ja Lappeenranta. Saman aihepiiriin alle kytkeytyvät näyttelyt tai tapahtumat saisivat esimerkiksi markkinointietua toisistaan ja kokonaisuus palvelisi myös kävijöitä, kuten edellä mainittu kulttuurisuorakin. Myös muita neuvotteluja yhteistyön tekemiseen on jo käyty.

Mallia Turusta?

Tärkeä kysymys on, mitä ja minkälaista kulttuurijärjestöjen yhteistyö voisi olla, jotta se auttaisi kaikkia osallisia. Ja jos tekemisessä ei pystyttäisi ihan täydelliseen tasapuolisuuteen, niin ainakin riittävästi, jotta tekeminen olisi kaikille mielekästä ja siihen haluaisi todella antaa aikaansa ja työpanoksensa. Tärkeää on myös, että mikään taho ei koe tulevansa jyrätyksi tai jollain tapaa hyväksikäytetyksi.

Miten yhteistyötä sitten syntyy tai voidaan synnyttää? Pienen kaupungin kulttuuriporukat usein tuntevat tai ainakin tietävät toisensa ja sitä kautta toki syntyy yhteisiä projekteja ja pidempiaikaistakin yhteistyötä, mutta uusia tekijöitä tulee ja joskus voi muutenkin olla vaikeaa lähteä oman ideansa kanssa liikkeelle. Kysymystä kaupungin kulttuuritoimen tai tapahtumapalveluiden organisoimasta ”aamukahvit” -konseptista pyöriteltiin kaupungin järjestämässä Kulttuuritoimijaforumissa 9.11.2020 Kulttuuritila Nuijamieheissä. Foorumin kaikki teemat pyörivät muutenkin yhteistyön ympärillä ja tuo aamukahvittelu voisi vastata esimerkiksi kysymykseen yhdistystoimijoiden kohtaamisesta.

Kiinnostava yhteistyömalli löytyy Turusta. Siellä on toiminut ”Taidekahvit” -verkosto vuodesta 2017 lähtien ja sitä koordinoi Taiteen edistämiskeskus. Jäsenet koostuvat taide- ja kulttuurialojen yhdistyksistä ja osuuskunnista, joita Turun kaupungin kulttuurilautakunta tukee. Taidekahvien ideana on saattaa yhteen eri taiteenlajien tekijöitä. Tekijöitä Turussa yhdistää resurssipula ja aloite Taidekahveihin on lähtöisin kolmannen sektorin taide- ja kulttuuritoimijoilta. Resurssipula vaivaa tekijöitä myös Lappeenrannassa, joten olisiko Taidekahvien kaltainen verkosto se, mitä lappeenrantalainenkin kulttuurijärjestökenttä kaipaisi?

Paljon kysymyksiä, mutta ei vielä vastauksia. Yhteiset kahvihetket puolueettomalla “ei kenenkään maalla” voisi olla turvallinen ympäristö lähteä tutustumaan toisiin tekijöihin ja sitä kautta hakemaan synergiaa yhteistyöstä. Jos tämän pallon ottaisi vastaan Lappeenrannan kaupunki, voisi jotain uutta syntyä myös kaupungin ja eritoten heidän suuntaansa, joille kulttuuria tehdään, meidän kaikkien kaupunkilaisten.

Lähteet

Galleria Pihatto 2020. Viitattu 9.12.2020. <https://www.galleriapihatto.com/>

Karhu, Annina 2018. Taiteen vapaa kenttä tuottaa sisältöä pikkurahalla – Taidekahvit-verkosto haluaa parantaa kulttuuritoimijoiden asemaa. Turun Sanomat, 2.9.2018. <https://www.ts.fi/kulttuuri/4072066/Taiteen+vapaa+kentta+tuottaa+sisaltoa+pikkurahalla++Taidekahvitverkosto+haluaa+parantaa+kulttuuritoimijoiden+asemaa>

Kulttuuritila Nuijamies ry 2020. Viitattu 29.11.2020. <https://www.nuijamies.fi/>

Lappeenrannan kaupunki 2020. Taiteen perusopetus. Viitattu 30.11.2020 <https://www.lappeenranta.fi/fi/Palvelut/Kasvatus-ja-opetus/Taiteen-perusopetus>

Tirri, Emmi Lotta 2020. Sokerina pohjalla. Taidekahvit-verkoston sisäisen vaikuttavuuden arviointi ja kehittäminen. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/347981/Tirri_Emmi.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Uus festivaali 2020. Viitattu 9.12.2020 <https://uusfestivaali.fi/>

UUS HOI SIE 2020. Viitattu 9.12.2020. <https://www.facebook.com/UUSHOISIE/>

Haastattelut

Härkänen, Kirsi 2020. Toiminnanjohtaja. Kulttuuri- ja taidetila ry. Haastattelu: 30.11.2020

Vento, Mikko 2020. Puheenjohtaja. Kulttuuritila Nuijamies ry. Haastattelu: 29.11.2020

Kirjoittajat

Mervi Autio, kulttuurista nuorisotyötä Helsingissä ja Lontoossa tekevä muodin- ja nuorisotyön ammattilainen. Inspiraatiota saan katukulttuureista, taideaktivismista ja jyrkevistä bassomusiikista.

Riikka Hjelt, kulttuurituottaja YAMK Lappeenrannasta. Innostun erityisesti tapahtumien tuottamisesta, järjestötyöstä ja uuden ideoinnista. Portfolioni löytyy täältä: <https://sites.google.com/view/riikka-hjelt-portfolio2021>.

Anni-Stiina Hujala, työskentelen Etelä-Karjalan lastenkulttuurikeskus Metkussa Lappeenrannan kaupungilla. Olen kiinnostunut lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamisesta ja hyvinvointivaikutusten lisäämisestä taiteen ja kulttuurin avulla sekä taiteen käyttömahdollisuuksista tulevaisuuden kestävien ratkaisujen mahdollistajana.

Katriina Lappalainen, helsinkiläinen tuottaja musiikin live-puolella. Tällä hetkellä teen toisella toimialalla talouspuolen töitä vallitsevan tilanteen vuoksi ja toivon, että kulttuuriala palaa pian entiselleen. Pidän kaikenlaista taiteisiin ja musiikkiin liittyvää toimintaa ja erityisesti tapahtumia hyvin tärkeänä tekijänä ihmisen hyvinvoinnille.

Marjo-Sisko Lindstedt, toimin tuottajana (Kulttuurikameleontit ry, Afrojazz Club, Alppipuiston Kesä, Rauhala Rocks) eri projekteissa ja kulttuurituottajan (YAMK) opinäytetyöni kautta olen ollut mukana New Theatre Helsinki -hankkeessa 2020-2021. Haluan upeiden taide-elämysten toteuttamisen rinnalla pyrkiä edistämään yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa, taiteen avulla. Taide ja kulttuuri luovat myös sosiaalista hyvinvointia, kansanterveyttä sekä innovaatioita, ja se kuuluu kaikille - tekijöinä ja kokijoina. Yhteystiedot: marjo-sisko@kulttuurikameleontit.com.

Petra Lujala, aikaisemmalta koulutukseltani muusikko. Tällä hetkellä toimin nuotistonhoitaja-tuottajana sinfoniettakokoisessa orkesterissa.

Anna Puhakka, kulttuurituottaja, kuraattori ja nykytaiteen asiantuntija. Toimin Vantaan kaupungin harrastamisen Suomen malli -hankkeen vastaavana projektikoordinaattorina sekä koordinoin erilaisia kansainvälisiä nykytaiteen yhteistyöprojekteja Helsingin taiteilijaseurassa. Kuraattorina olen kiinnostunut nykytaiteen näkyvyyden edistämisestä lastenkulttuurin kontekstissa ja taiteilijoiden ansaintarakenteiden parantamisesta.

Isabella Rossi, Kangasalan kaupungin ensimmäinen tapahtumakoordinaattori. Mielestäni tapahtumilla on huomattava merkitys kaupunkien elin- ja vetovoiman kehitykselle. Itselleni tapahtumat sekä elävät kaupungit ovat työ sekä intohimo, jonka parissa tehtävää riittää.

Antti Sarpo, toiminnanjohtaja, Maunula-talo, Helsingin kaupungin nuorisopalvelut.

Kulttuurityön tekijät
Kirjoitelmia kulttuurituotannosta
Pekka Vartiainen (toim.)

ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkójulkaisu)
ISBN 978-952-456-400-7

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 124